

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Ústav informačních studií a knihovnictví

Bakalářská práce
Tomáš Vejvoda

Zpřístupňování elektronických informačních zdrojů v Knihovně Jana Palacha FF UK

Providing Access to Electronic Information Resources at Jan Palach Library CUFA

Praha: 2013

Vedoucí práce: Mgr. Lucie Vavříková

Rád bych poděkoval Mgr. Lucii Vavříkové za odborné vedení při psaní této práce a DiS. Radce Syrové, Bbus. za množství cenných informací z praxe zpřístupňování elektronických informačních zdrojů v Knihovně Jana Palacha.

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně a s použitím všech citovaných zdrojů.

V Praze, dne 25. července 2013

Tomáš Vejvoda

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá zpřístupňováním elektronických informačních zdrojů (EIZ) v Knihovně Jana Palacha FF UK. Teoretická část práce vymezuje pojem EIZ a popisuje jejich typologii, zabývá se procesy jejich akvizice a zpracování, představuje uživatelské nástroje pro práci s nimi. Práce mapuje zkušenosti Knihovny Jana Palacha se zpřístupňováním EIZ a zabývá se informačním chováním uživatelů, kteří s EIZ pracují. Cílem práce je přehledné zmapování situace ve zpřístupňování EIZ na příkladu konkrétní knihovny FF UK. Praktickou částí práce je uživatelský průzkum vedený metodou dotazníkového šetření, ze kterého mj. vyplývá, že se mírně zlepšuje situace ve využívání EIZ, že uživatelé nepocítují problém v cizojazyčném zastoupení v produkci EIZ a že malé množství uživatelů někdy navštívilo výukový seminář o problematice EIZ, neboť uživatelé nepocítují potřebu.

Klíčová slova:

elektronické informační zdroje, zpřístupňování, akvizice, metodika, nástroje, informační gramotnost, informační chování, propagace, uživatelský průzkum

Abstract

The bachelor thesis deals with providing access to electronic resources (ER) at Jan Palach Library CUFA. The theoretical part of the thesis defines term ER, describes their typology, deals with acquisition and management and introducing tools for using them. The thesis describes experiences of Jan Palach Library CUFA with providing access to ER and deals with information behavior of ER users. The aim of the thesis is to describe a situation in ER management on example of an university library on Faculty of Arts of Charles University in Prague. The practical part of the thesis is an user research on the method of the survey which results that situation in ER use is slowly getting better, users do not feel foreign language ER production as problem and just only small group of users attended workshop dedicated to ER, because users do not feel the need to.

Keywords:

electronic information resources, ER management, acquisition, method, tools, information literacy, information behavior, propagation, user research

Obsah

1 Úvod	2
1.1 Knihovna Jana Palacha FF UK.....	3
2 Elektronické informační zdroje – vymezení pojmu, typologie	6
2.1. Definice pojmu a vymezení v kontextu práce.....	6
2.2. Typy zpřístupňovaných elektronických zdrojů.....	7
2.2.1. <i>Databáze</i>	7
2.2.2. <i>Elektronické časopisy</i>	10
2.2.3. <i>Elektronické knihy</i>	10
2.2.4. <i>Ostatní elektronické zdroje</i>	12
3 Akvizice a zpracování elektronických informačních zdrojů	14
3.1. Životní cyklus elektronických informačních zdrojů.....	14
3.2. Metodika výběru a nákupu licencovaných elektronických zdrojů.....	15
3.3. Financování elektronických informačních zdrojů.....	16
3.4. ERM systém Verde pro správu elektronických informačních zdrojů.....	17
4 Uživatelské nástroje pro práci s elektronickými informačními zdroji	18
4.1. Portál elektronických informačních zdrojů (PEZ).....	18
4.2. Centrální katalog Univerzity Karlovy	22
4.3. Ex Libris SFX.....	23
4.4. Metalib - Paralelní vyhledávač informačních zdrojů UK.....	24
4.5. Čtečky elektronických knih a tablety.....	26
4.6. Uživatelské nástroje pro práci s EIZ – shrnutí	27
5 Zkušenosti se zpřístupňováním EIZ v Knihovně Jana Palacha FF UK	28
5.1. Spolupráce na projektech ePrezenčka a retrodigitalizace VŠKP.....	28
5.2. Propagace EIZ.....	28
5.2.1. <i>Propagace v prostředí knihovny</i>	28
5.2.2. <i>Propagace v prostředí Internetu</i>	29
5.2.3. <i>Jak propagovat EIZ lépe?</i>	30
5.3. Pořádání výukových seminářů.....	30
5.4. Půjčování čteček elektronických knih a tabletů.....	31
5.5. Poradenství v problematice EIZ.....	32
6 Uživatelé a elektronické informační zdroje	33
6.1. Informační chování uživatelů elektronických informačních zdrojů.....	33
6.2. Uživatelský průzkum – dotazníkové šetření.....	34
6.2.1. <i>Úvod do uživatelského průzkumu</i>	34
6.2.2. <i>Charakteristika cílové skupiny</i>	35
6.2.3. <i>Metoda uživatelského průzkumu</i>	35
6.2.4. <i>Distribuce a propagace průzkumu</i>	35
6.2.5. <i>Struktura dotazníku</i>	36
6.2.6. <i>Hypotézy výzkumu</i>	36
6.2.7. <i>Výzkumné otázky</i>	37
6.3. Vyhodnocení uživatelského průzkumu.....	37
6.3.1. <i>Vyhodnocení hypotéz uživatelského průzkumu</i>	38
6.3.2. <i>Vyhodnocení dotazníku, interpretace výsledků a závěry</i>	38
7 Závěr	43
Seznam použitých zdrojů	45
Příloha k bakalářské práci	49

1 Úvod

S tím, jak se postupem času vyvíjí informační společnost, již jsme součástí, stále narůstá význam informací předávaných a uchovávaných v elektronické formě (Vymětal, 2010, s. 330). Dochází tak ve stále vyšší míře k nahrazování tradičního dokumentu, který lidská společnost znala již od starověku, a který dosáhl svého vrcholu s Gutenbergovým vynálezem knihtisku, dokumentem nového typu – dokumentem digitálním.

Přechodem do digitální podoby nabytl dokument celé řady nových vlastností. Jiří Cejpek (2008) uvádí osm těchto charakteristických rysů. Z uvedených vlastností je dobré zmínit alespoň tyto – snadná formální transformovatelnost znakových systémů, ke které dochází při ukládání i při výstupu z počítače, možnost automatického vyhledávání z textu, z obrazu, či z hudebního díla, snadná manipulovatelnost s daty, možnost rychlého přenosu dat v globálním prostoru a konečně vznik globálních počítačových sítí typu Internet.

Protože jsou tyto vlastnosti natolik odlišné od vlastností, které nesou dokumenty „tradiční“, začali odborníci pochybovat, zdali je ještě označení „dokument“ na místě. Výsledkem těchto pochybností bylo označení „elektronický zdroj“, které se ujalo jako pojem nejlépe výstižný pro digitální typ dokumentů (Cejpek, 2008, s.56).

Informace jsou nejdůležitějším faktorem rozvoje informační společnosti, kterou Eugen Garfield (1979) charakterizuje jako „*system, pro nějž je typický fakt, že rychlé a spolehlivé uspokojování potřebnými informacemi je normální stav*“. Jestliže je tedy stále větší množství informací uchováváno právě v elektronických zdrojích, z nichž některé vznikají jako tzv. born digital dokumenty v elektronické podobě, je potřeba, aby knihovny, jejichž cílem je uspokojování informační potřeby společnosti, elektronické zdroje zpřístupňovaly .

S nástupem elektronických informačních zdrojů do knihoven dochází k významným proměnám některých knihovnických činností. Knihovny se musí ve vyšší míře zapojovat do informačního vzdělávání svých uživatelů, aby uživatelé věděli, jakým přínosem pro ně elektronické zdroje jsou, aby s nimi dokázali efektivně pracovat a využít tak plně jejich potenciál.

Tato bakalářská práce se zabývá zpřístupňováním elektronických

informačních zdrojů v Knihovně Jana Palacha FF UK. Mapuje procesy, které probíhají při jejich akvizici. Seznamuje s typy elektronických zdrojů, které knihovna nabízí. Popisuje nástroje, které mají jak uživatelé, tak knihovníci k dispozici pro práci s nimi. Práce se dále zabývá uživatelským chováním při používání elektronických zdrojů. Praktickou částí práce je uživatelský průzkum, zaměřený na zkušenosti uživatelů Knihovny Jana Palacha s elektronickými zdroji. Cílem práce je uvedení do vybraných aspektů problematiky zpřístupňování elektronických informačních zdrojů na příkladu konkrétní knihovny na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Analytická část práce postihuje teorii spojenou s elektronickými zdroji a popisuje práci s nimi. Praktická část práce se snaží odhalit reálné zkušenosti uživatelů knihovny s používáním elektronických zdrojů a zjistit, jaké je mezi uživateli o elektronických zdrojích povědomí.

1.1 Knihovna Jana Palacha FF UK

Knihovna Jana Palacha (zkratkou KJP FF UK) je specializovaná veřejná vysokoškolská knihovna, která slouží především uživatelům z řad studentů a zaměstnanců fakulty, studentů a zaměstnanců jiných součástí Univerzity Karlovy, dále vědeckým pracovníkům, odborné veřejnosti a v neposlední řadě i veřejnosti laické. Na Filozofické fakultě plní vedle oborových knihoven na FF úlohu centrální knihovny, což je dáno rozsahem a záběrem jejího fondu, celkovou rozlohou knihovny i jejím příhodným umístěním přímo v srdci budovy fakulty.

Knihovna je dílčí součástí Knihovny Filozofické fakulty, pod kterou funguje v rámci organizační struktury. Metodicky i organizačně řídí knihovnu Středisko vědeckých informací, spadající rovněž pod Knihovnu Filozofické fakulty.

Knihovna Filozofické fakulty je subjekt, jenž spadá pod děkanát Filozofické fakulty, zahrnuje Středisko vědeckých informací, Knihovnu Jana Palacha a jednotlivé oborové knihovny v rámci FF. V kompetenci Střediska vědeckých informací je zajištění majetkoprávní evidence knihovních fondů a informačních zdrojů FF UK, jmenné a věcné katalogizace dokumentů, správy automatizovaného knihovního systému Aleph, správy seriálů, zajištění sběru dat o publikační činnosti FF UK a v neposlední řadě právě **zajištění správy elektronických informačních zdrojů** na FF UK ve spolupráci s Ústřední knihovnou Univerzity Karlovy.

KJP, jak je název knihovny často zkracován, byla oficiálně otevřena uživatelům v dubnu 2010, tehdy však ještě pod svým původním názvem „Centrum studijních a informačních služeb“ (zkratka CeSIS). Ačkoliv o vybudování centrální knihovny na Filozofické fakultě se údajně začalo uvažovat už někdy v 70. letech minulého století, konkrétní myšlenka knihovny, jak funguje dnes, má původ v letech devadesátých (Frantová, 2010).

Samotnému otevření knihovny předcházelo dlouhé období budování knihovny, které probíhalo ve dvou fázích. První fáze probíhala od roku 2002 do roku 2005, kdy byla v suterénu budovy Filozofické fakulty vybudována malá studovna s volným výběrem a dvěma podzemními depozitáři, která sloužila jako Knihovna kulturologie a andragogiky do roku 2009. V současnosti tyto prostory tvoří součást Knihovny Jana Palacha. Druhá fáze výstavby probíhala od roku 2006, v průběhu výstavby vedení fakulty rozhodlo o změně projektu tak, aby knihovna více odpovídala moderním požadavkům na knihovnu 21. století. Snížily se nároky projektu kladené na umístění fyzického fondu, a díky tomu se tak mohl navýšit počet studijních míst v knihovně. Výstavba rovněž brala v potaz lokalizaci budovy fakulty v blízkosti řeky Vltavy a knihovna je tak architektonicky dobře chráněná proti povodním (např. vestavba podzemních depozitářů do betonových loží) (Frantová, 2010). Budova knihovny byla úspěšně zkolaudována v lednu 2010. V říjnu 2011 pak došlo k přejmenování z původního názvu Centrum studijních a informačních služeb (CeSIS) na současný název Knihovna Jana Palacha. Název tak lépe vystihuje účel instituce a zároveň navazuje na odkaz jedné ze zásadních osobností Filozofické fakulty, potažmo českých dějin (Univerzita Karlova, 2012a).

Knihovna je členěna do tří pater, která se liší zaměřením fondu, jenž je dostupný ve volných výběrech. Patra jsou od sebe pro orientační účely odlišená barevně, což je nejvíce vidět na barvě podlahové krytiny. Červené patro (první podzemní) slouží jako vstup do knihovny, zde se nachází recepce, výpůjční a referenční pult, dále studovna, týmová studovna vybavená audiovizuální technikou, počítačová studovna se třemi samoobslužnými tiskárnami, volný výběr se zaměřením fondu na literaturu a filologii, v sousedství PC studovny se nachází další volný výběr, se zaměřením na beletrii, autobiografii, divadelní hry a partitury. V modrém patře (přízemní) se nachází referenční pult, studovna a volný výběr se zaměřením na filozofii, sociální vědy a umění. Zelené patro (první nadzemní)

disponuje referenčním pultem, studovnou a volným výběrem se zaměřením na historii, politologii, právo a ekonomii. Zajímavostí knihovny je chodba, propojující červenou studovnu s volným výběrem, kde mají čtenáři možnost se svobodně vyjádřit psaním či kreslením po stěnách křídami, které jsou volně k dispozici.

Celkově je uživatelům k dispozici v celé knihovně na 160 studijních míst a 30 počítačů s připojením k internetu. V knihovně rovněž funguje bezdrátové připojení k internetu, buďto univerzitní zabezpečená síť Eduroam, nebo síť nezabezpečená FFree.

V době svého slavnostního otevření v dubnu 2010, disponovala knihovna 200 tis. knihovních jednotek. Knihovní fond je od začátku budován tak, aby nabídl uživatelům knihovny zejména základní literaturu nutnou k bakalářskému studiu oborů vyučovaných na FF s tím, že další, rozšiřující literaturu může uživatel nalézt v knihovnách jednotlivých kateder, spadajících stejně jako KJP pod síť Knihovny FF (Hudcová, 2007).

2 Elektronické informační zdroje – vymezení pojmu, typologie

2.1. Definice pojmu a vymezení v kontextu práce

Pojem „elektronický informační zdroj“, jeho ekvivalent „elektronický zdroj“, někdy rovněž „e-zdroj“ definuje Terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV) jako:

„Informační zdroj, který je uchováván v elektronické podobě a je dostupný v prostředí počítačových sítí nebo prostřednictvím jiných technologií distribuce digitálních dat (např. na discích CD-ROM). V bibliografickém popisu elektronických zdrojů se používá tohoto termínu pro obecné označení druhu dokumentu.“
(Celbová, 2003a)

Existují samozřejmě další definice elektronických informačních zdrojů, které se liší úhlem pohledu, kterým je na problematiku nazíráno, nebo rozdílným chápáním problematiky v minulosti a současnosti. Pro účely této bakalářské práce je však výchozím vymezením pojmu definice Ludmily Celbové, která dobře odpovídá tomu, jak je chápán pojem elektronické informační zdroje v kontextu celé práce.

Mezi elektronické informační zdroje (zkratkou EIZ) lze podle Richarda Papíka (2011) zařadit zdroje volně dostupné na internetu, i zdroje zpřístupňované komerčně - specializované databáze, elektronická periodika, digitální knihovny, informace o patentech a normách nebo jiné elektronické dokumenty.

Tato bakalářská práce se zabývá elektronickými informačními zdroji, které Filozofická fakulta Univerzity Karlovy svým uživatelům zpřístupňuje. Jedná se tedy nejčastěji o zdroje, které slouží jako podpora při výzkumu, podpora při vyučování pro pedagogy nebo podpora studia pro studenty oborů, které jsou na fakultě vyučovány. Z hlediska typologie elektronických zdrojů se nejčastěji jedná o specializované licencované databáze, elektronická periodika a digitální knihovny.

Kromě zdrojů dostupných v režimu on-line na Internetu, tato skupina tvoří v současnosti tvoří většinu, knihovna disponuje elektronickými zdroji uloženými v režimu off-line na paměťových médiích (CD-ROM). Práce se off-line elektronickými nezabývá.

2.2. Typy zpřístupňovaných elektronických zdrojů

Filozofická fakulta, potažmo Univerzita Karlova zpřístupňuje uživatelům elektronické zdroje, které lze typologicky rozdělit na **databáze, elektronické časopisy, elektronické knihy** a ostatní typy elektronických zdrojů.

2.2.1. Databáze

Databáze tvoří v současnosti významně zastoupenou skupinu elektronických zdrojů, zpřístupňovaných Univerzitou Karlovou. Jan Vymětal definuje databáze ve své publikaci *Informační zdroje v odborné literatuře* jako:

„Soubor záznamů (dat, informací, znalostí) spolu s jejich organizací v technických zařízeních informačních a komunikačních technologií.“
(Vymětal, 2010, s.332)

Databáze lze rozlišovat podle různých hledisek. Jedno z užívaných dělení je dle hlediska popisu primárního dokumentu:

- bibliografické databáze
- faktografické databáze
- plnotextové databáze
- ostatní typy (akustické, obrazové)

Následují vymezení jednotlivých typů databází s konkrétními příklady databází významnými pro obory studované na Filozofické fakultě UK.

Bibliografické databáze

Bibliografickou databázi definuje Terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV) jako „databázi, jejíž datovou základnu tvoří bibliografické informace, vymezené obsahově, typem popisovaných zdrojů nebo jejich lokací. Slouží především k vyhledávání bibliografických informací; může být propojena i se systémem dodávání původních dokumentů. Obsah je uložen v jednotně strukturovaných bibliografických záznamech, umožňujících vyhledávání podle hodnoty obsažených položek.“ (Kučerová, 2003) V naprosté většině případů jsou záznamy doplňovány anotací nebo abstraktem. Označení bibliografická databáze se dnes používá spíše ze zvyklosti. Ze současného pohledu se výstižnější jeví spíše název „databáze abstraktová“ (Vymětal, 2010, s. 333).

Ulrich's Web

Bibliografická databáze poskytující podrobné informace o více než 300 tis. seriálových publikacích všech typů, od odborných časopisů, přes denní tisk, až po magazíny. Součástí velice podrobných a propracovaných záznamů je například identifikátor ISSN, vydavatel periodika, informace o periodicitě, klasifikace zdroje, informace o online dostupnosti zdroje, stručný popis zdroje, ale i demografické informace o zdroji aj. Současným producentem databáze Ulrich's web je americká společnost ProQuest (ProQuest LLC., 2013).

Faktografické databáze

Tento typ databází uvádí konkrétní údaje – data. Dávají přímou odpověď na hledaný dotaz. Jejich cílem není bibliografická identifikace dokumentu. Faktografické databáze se mohou dále dělit podle povahy obsažených fakt (numerické, verbální, průvodce, modelová) (Vymětal, 2010, s. 333).

Oxford English Dictionary Online

Anglický výkladový slovník, se 600 tisíci hesly a 3 miliony citací vyvíjený déle než 150 let, uznávaný informační zdroj pro výklad, etymologii a výslovnost anglického jazyka.

Plnotextové databáze

Též se užívá anglického termínu fulltextové databáze. Datovou základnu těchto databází tvoří plné texty dokumentů (Pokorný, 1997, s. 183). Specifikem těchto databází je použití efektivních algoritmů pro práci s uloženými plnými texty a především pro vyhledávání v nich. V databázích tohoto typu jsou ukládány například plné texty knih, článků z odborných časopisů, novinových článků, legislativních dokumentů, patentů apod (Vymětal, 2010, s. 334).

Humanities Source

Plnotextová databáze oborově zaměřená na humanitní vědy. Zpřístupňována jako dílčí databáze přes databázový portál EBSCOhost americké společnosti EBSCO Publishing. Nabízí plné texty z více než 1400 časopisů, obsahuje citace 3,5 milionů článků. Jedná se o jeden z nejobsáhlejších informačních zdrojů pro humanitní vědy (EBSCO Publishing, 2013).

Ostatní typy databází

Příkladem takové databáze může být databáze obrazová, kterou Mařík definuje jako „*databázi, jejíž datovou základnu tvoří digitálně zaznamenané obrazy, zpravidla doplněné textovou informací využitelnou při vyhledávání* (Mařík, 1997, s.178-180). “ Zjednodušeně sem lze zařadit všechny databáze, které nejsou svým obsahem orientovány na text. Kromě obrazových databází se jedná o databáze zvukové nebo multimediální databáze, které v sobě spojují jak textové, tak i obrazové a zvukové informace.

Music Online

Multimediální databáze z produkce vydavatele Alexander Street Press zaměřena na hudbu, skládá se ze dvanácti dílčích databází. Zpřístupňuje audio nahrávky, notové partitury, video nahrávky, vše opatřuje podrobným záznamem a umožňuje vyhledávat v databázi, včetně pokročilého vyhledávání (Alexander Street Press, 2013).

2.2.2. Elektronické časopisy

Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy definuje elektronický časopis jako „*elektronickou publikaci, která má charakteristiky časopisu, publikovaná v elektronické podobě dostupné obvykle online. Může se jednat o elektronické verze tištěných časopisů nebo originální časopis dostupný pouze v elektronické podobě (e-zine, web-zine)* (Celbová, 2003b).“ Časopisy zpřístupňovány Filozofickou fakultou UK, jsou buď dostupné v rámci předplacených databází (EBSCOhost, ProQuest Central, JSTOR aj.), rovněž se ale nabízí přístup k časopisům dostupným zdarma v modelu Open Access.

Psychological Review

Příkladem elektronického časopisu zpřístupňovaného Filozofickou fakultou UK může být tento titul, zaměřený na obor psychologie. Jeho vydavatelem je American Psychological Association, vychází čtvrtletně od roku 1894. Uživatelům Filozofické fakulty je dostupný v databázovém systému EBSCOhost.

2.2.3 Elektronické knihy

Dle definice České terminologické databáze knihovnictví a informační vědy je elektronická kniha jedním z produktů elektronického publikování dokumentů. Výhody knih publikovaných v elektronické podobě, oproti tradiční tištěné knize, spočívají v neexistenci prostorových a časových bariér a finanční úspoře při publikování (Celbová, 2003c). V současné době prudce roste zájem o médium elektronické knihy, například se odhaduje, že v roce 2013 Češi za elektronické knihy utratí až 90 milionů korun. Oproti roku 2012 se zvýšil zájem o e-knihu čtyřnásobně a k roku 2015 se odhaduje 15% podíl e-knih na trhu (Hospodářské noviny, 2013).

Uživatelé knihoven Filozofické fakulty mají k dispozici hned několik zdrojů, v kterých lze elektronické knihy vyhledávat. Mezi přední komerční, tedy licencované, databáze poskytující zapůjčení, či bezplatné stažení e-knih, patří služby Ebrary a EBSCO e-book collection.

Ebrary

Služba poskytující elektronické knihy a další typy elektronických dokumentů, založená v roce 1999, v současnosti je producentem americká společnost ProQuest. Databáze je rozdělena do několika placených sekcí, rozdělených podle zaměření na cílovou skupinu. Pro akademické prostředí je významnou dílčí databází databáze Academic Complete. Elektronické knihy a další dokumenty lze prohlížet skrze webový prohlížeč, nebo je lze jako pdf soubory chráněné pomocí technologie Adobe DRM stáhnout na omezenou dobu do svého počítače, či elektronické čtečky. Kromě omezené doby je rovněž omezen počet kopií, které mohou být tímto způsobem v „oběhu“, tím se model elektronické výpůjčky přibližuje klasickému půjčování tištěných knih v knihovnách. Dokumenty zahrnuté do služby Ebrary jsou rovněž dostupné v systému ProQuest Central.

EBSCO E-book collection

Jedním z produktů společnosti EBSCO Publishing je digitální knihovna EBSCO E-book collection. Jedná se o pokračování projektu NetLibrary, který od roku 2002 provozovala americká knihovní organizace OCLC. Pro uživatele z Filozofické fakulty je skrze EBSCO E-book collection k dispozici rozsáhlá kolekce elektronických knih ze společenských věd, lingvistiky, historie, filozofie a umění. Stejně jako u kolekce elektronických knih Ebrary je přístup k elektronickým knihám zprostředkován buď online ve webovém prohlížeči, anebo jako offline výpůjčka na omezenou dobu a počet výpůjček, kdy si uživatel může vypůjčenou knihu přečíst ve svém počítači, tabletu nebo na čtečce elektronických knih.

Kromě elektronických knih z licencovaných zdrojů jsou uživatelům rovněž k dispozici zdroje, kde lze získat elektronické knihy zcela bezplatně, a to buď v modelu tzv. open Access, nebo se jedná o takové knihy, které již nepodléhají ochraně autorského práva tzv. public domain.

2.2.4. Ostatní elektronické zdroje

K ostatním elektronickým zdrojům, které mají uživatelé Univerzity Karlovy k dispozici, můžeme řadit kupříkladu závěrečné kvalifikační práce, které jsou zprostředkovávány skrze Digitální univerzitní repozitář (obhájené do r. 2006) a přes Repozitář závěrečných kvalifikačních prací (obhájené po r. 2006). Závěrečné kvalifikační práce jsou rovněž zahrnuty do Centrálního katalogu Univerzity Karlovy, záznamy těchto prací jsou opatřeny hyperlinkem do příslušného repozitáře.

V souvislosti se závěrečnými kvalifikačními pracemi je dobré zmínit, že se KJP FF UK v současnosti podílí společně s Knihovnou společenských věd TGM v Jinonicích na projektu retro digitalizace vybraných závěrečných prací, který probíhá v režii Střediska vědeckých informací Filozofické fakulty.

Digitální univerzitní repozitář na adrese <http://repozitar.cuni.cz> nabízí uživatelům kromě kvalifikačních prací ještě celou řadu jiných elektronických zdrojů, a to například sbírku digitalizovaných map, digitální knihovnu historických fondů, nebo v neposlední řadě elektronické knihy zpřístupňované skrze projekt ePrezenčka.

ePrezenčka

V tomto projektu financovaném z Fondu rozvoje vysokých škol zúčastněné knihovny, včetně Knihovny Jana Palacha, budují knihovnu zdigitalizovaných nejžádanějších a špatně dostupných titulů ze svých fondů. Tyto elektronické knihy jsou v souladu s autorským zákonem zpřístupňovány v plných textech na počítačích (terminálech) umístěných v knihovnách zúčastněných na projektu. Z důvodu ochrany autorských práv však tyto tituly nejsou dostupné vzdáleným přístupem a nelze je ani nijak šířit (Univerzita Karlova, 2013a). Knihy zpřístupňované skrze projekt ePrezenčka jsou zahrnuty v Centrálním katalogu Univerzity Karlovy a jsou rovněž excerpovány Digitálním univerzitním repozitářem. Na projektu ePrezenčka se podílí devět různých knihoven z prostředí Univerzity Karlovy.

Následující kapitoly se zabývají prací s EIZ, pořadí těchto kapitol se snaží alespoň přibližně reflektovat workflow knihovních procesů tak, jak je uvádí Anna

Stöcklová (2008) v dekompozici knihovnického systému tzv. virtuálních knihoven.

Těmito procesy se rozumí:

1. *AKVIZICE*
2. *KATALOGIZACE (v kontextu práce spíše jejich zpracování)*
3. *SLUŽBY*

3 Akvizice a zpracování elektronických informačních zdrojů

3.1. Životní cyklus elektronických informačních zdrojů

Autoři Sadehová a Ellingsen (2005) definovali 6 fází typického životního cyklu elektronických zdrojů. Velmi precizně a pochopitelnou formou tak odhalili procesy, kterými si knihovník musí projít od chvíle, kdy objeví elektronický zdroj, o který má knihovna zájem, až do chvíle, kdy tento zdroj zpřístupňuje a rozhoduje se o prodloužení předplatného, či jeho zrušení. Životní cyklus EIZ podle autorů Sadehové a Ellingsena vypadá tedy takto:

1. Objevení zdroje

Podnět přichází například od člena fakulty nebo od samotných knihovníků.

2. Zkušební přístup

K vybranému zdroji je zřízen zkušební přístup (trial), pomocí statistik se hodnotí jeho využívání, zkoumá se zpětná vazba.

3. Rozhodnutí o nákupu

Poté co skončí lhůta zkušebního přístupu, rozhoduje se knihovník, zda bude zdroj předplacen, či nikoliv.

4. Akvizice

Komunikace s producentem, distributory, konfigurace zdroje, nákup předplatného.

5. Přístup

Samotné zpřístupňování zdroje, technické zajištění, umožnění přímého i vzdáleného přístupu ke zdroji, excerptce v OPAC, vyhledávačích a meta-vyhledávačích, propagace zdroje.

6. Rozhodnutí o prodloužení předplatného nebo jeho zrušení

Ve chvíli, kdy končí předplatné je knihovník postaven před rozhodnutí, zda pokračovat v předplatném, či předplatné ukončit, hodnotí se využívání zdrojů (zpravidla pomocí ERM systému, viz str. 18) i zpětná vazba uživatelů.

3.2. Metodika výběru a nákupu licencovaných elektronických zdrojů

V této kapitole jsou popsány procesy, které se skrývají za akvizicí a katalogizací (zpracováním) elektronických zdrojů, tedy za jejich výběrem a následném nákupu licencí.

Absence citování zdrojových dokumentů v této kapitole je způsobena tím, že na Filozofické fakultě v současnosti neexistují prakticky žádné tištěné dokumenty, které by metodiku akvizice elektronických zdrojů stanovovaly, a to dokonce ani na úrovni šedé literatury. Informace v této kapitole obsažené vycházejí z cenných zkušeností DiS. Radky Syrové, Bbus, zaměstnankyně Knihovny Filozofické fakulty, v jejíž kompetenci je správa elektronických zdrojů na Filozofické fakultě UK.

Podnět k nákupu nového elektronického zdroje zpravidla přichází ze strany kateder nebo ústavů spadajících pod Filozofickou fakultu. I když se podnět k nákupu vztahuje na konkrétní zdroj, výsledný výběr a nákup je často výsledkem nutného kompromisu. Knihovna na základě vyžadované charakteristiky zdroje nabídne katedře či ústavu několik možností, z kterých lze vybírat. Předtím, než knihovník přistoupí k nákupu zdroje, či zřízení zkušebnímu přístupu, je povinen zjistit, zdali už není zdroj zpřístupňován jinou knihovnou v rámci Univerzity, aby nedocházelo k duplikovaným nákupům. V režii knihovníka dochází k samotnému nákupu zdroje. Je pravidlem vždy nejdříve objednat zkušební přístup (tzv. trial), který umožňuje uživatelům na dobu určitou vyzkoušet práci se zdrojem zdarma. V případě nákupu licence, tedy plnohodnotného přístupu ke zdroji, se s distributorem či producentem zdroje dojednávají detaily nákupu:

- doba trvání licence (od kdy do kdy bude zdroj předplacen)
- které knihovny budou mít přístup ke zdroji (přístup v rámci katedry, fakulty, či celé univerzity)
- fakturovaná částka za licenci
- způsob vzdáleného přístupu ke zdroji a určení okruhu uživatelů, kterým bude vzdálený přístup umožněn

Knihovník po uskutečnění nákupu odevzdává fakturu a licenční podmínky do Střediska vědeckých informací, kde dochází k majetkové evidenci, evidenci v

nástroji Verde (viz str. 17) a vygenerování hyperlinků pro přímý a vzdálený přístup ke zdroji, které jsou později zpřístupněny v Portálu elektronických informačních zdrojů (viz str. 18). V případě elektronických knih a periodik je v kompetenci SVI katalogizace těchto zdrojů. Povinností knihovníka je rovněž dodat Středisku vědeckých informací veškeré podklady nutné k evidenci zdroje a dodat popis pořízeného elektronického zdroje správcům Portálu elektronických zdrojů .

Nákup zdrojů se uskutečňuje jak přímo od producenta zdroje, tak i přes distributory, příkladem distributora elektronických zdrojů je třeba společnost Albertina Icome Praha. Komunikace s producentem či distributory dnes probíhá většinou přes elektronickou poštu, méně i telefonicky. Veškeré úkony spadající pod akvizici EIZ provádí knihovník v koordinaci se Střediskem vědeckých informací a Ústřední knihovnou Univerzity Karlovy.

3.3. Financování elektronických informačních zdrojů

Nákup elektronických informačních zdrojů je v současnosti hrazen většinou částí z rozpočtu Filozofické fakulty, doplňkem jsou pak finanční prostředky z grantů, rozvojových projektů a dalších mimorozpočtových zdrojů. Z hlediska financování EIZ bylo v letech 2009 až 2011 zásadním krokem zapojení Filozofické fakulty UK do programu Informační zdroje pro výzkum (INFOZ) Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy, který významnou měrou přispěl k dostupnosti EIZ nejen na Filozofické fakultě (Univerzita Karlova v Praze, 2012b). Elektronické zdroje jsou nakupovány z důvodu úspory finančních prostředků v rámci tzv. konsorcií, tedy uskupení různých institucí, které tak nakupují licenci ke zdrojům společně a o finanční náklady se mezi sebou dělí. V roce 2011 byla Knihovna FF členem 6 různých konsorcií (Univerzita Karlova v Praze, 2012b). Informace o konkrétních částkách, vynaložených Filozofickou fakultou na nákup licencí EIZ uvádí výroční zpráva fakulty, uvedme, že za rok 2012 to bylo celkem 934 500 Kč (Univerzita Karlova v Praze, 2013b).

3.4.ERM systém Verde pro správu elektronických informačních zdrojů

Tato kapitola se zabývá softwarovou aplikací Ex Libris Verde, kterou používají knihovníci v knihovnách spadajících pod Ústřední knihovnu Univerzity Karlovy, ke správě EIZ.

Verde je jedním z řady produktů izraelské společnosti Ex Libris určených knihovnám. Jedná se o software typu tzv. Electronic resource management systémů (ERM Systém), jehož účelem je efektivní správa EIZ v knihovnách prostřednictvím zajištění činností nezbytných pro výběr, hodnocení, akvizici, uchovávání, obnovování licencí a zajišťování přístupu do elektronických informačních zdrojů.

Klíčovými vlastnostmi systému, tak jak je uvádí český distributor produktů Ex Libris, společnost Multidata Praha s.r.o. (2013b), je efektivní správa elektronických kolekcí po celou dobu jejich životního cyklu, užitečný nástroj pro sestavování cenových analýz, jak pro instituce, tak i pro celá konsorcia, snadný přístup k licenčním podmínkám elektronických zdrojů a možnosti využít Verde pro generování statistik a tvorbu reportů. Přínosem je rovněž možnost integrovat systém Verde s ostatními produkty společnosti Ex Libris a vytvořit tak funkční ekosystém knihovnických nástrojů. Možnost integrace s ostatními produkty společnosti Ex Libris je obzvláště příhodná, připomeneme-li že Centrální knihovna Univerzity Karlovy pro své podřízené knihovny tyto produkty v současnosti nakupuje. Systém dokáže upozornit na možné incidenty při zpřístupňování zdrojů, či urgovat knihovníka, pokud chybějí například nezbytné podklady

Přínosem používání ERM systému Verde ke správě elektronických zdrojů je v důsledku celkový přehled o předplatném a licenčních podmínkách všech EIZ, evidence a archivace licenčních smluv, snadné hodnocení EIZ a tvorba různých zpráv.

4 Uživatelské nástroje pro práci s elektronickými informačními zdroji

Následující kapitola se zaměřuje na přiblížení a popis funkcionalit vybraných nástrojů, které jsou pro práci s elektronickými zdroji k dispozici uživatelům knihovny. Výběr představených nástrojů se snaží reprezentovat ty nástroje, se kterými uživatel z Filozofické fakulty přichází do styku nejčastěji, a které jsou uživatelům zpravidla doporučovány ze strany knihovníků. Vedle níže představených nástrojů je uživatelům k dispozici celá řada dalších nástrojů, kterými se ale práce nezabývá, mezi tyto nástroje patří např. discovery systém Primo, vyhledávač vědecké literatury Google Scholar, Jednotná informační brána, citační manažer Citace PRO, Portál elektronických časopisů a Portál elektronických knih aj.

- Uživatelské nástroje pro práci s EIZ zahrnuté do této kapitoly
  - Portál elektronických informačních zdrojů UK
  - Centrální katalog UK
  - Ex Libris SFX
  - Metalib
  - Čtečky elektronických knih a tablety

4.1. Portál elektronických informačních zdrojů (PEZ)

PEZ je webový portál přístupný v síti Internet na adrese <http://pez.cuni.cz>. Slouží všem uživatelům z Univerzity Karlovy ke snadnému přístupu k univerzitně zpřístupňovaným elektronickým informačním zdrojům. Portál je provozován Ústřední knihovnou Univerzity Karlovy ve spolupráci s Ústavem výpočetní techniky Univerzity Karlovy, který technicky zajišťuje jeho provoz.

Struktura portálu

V PEZ jsou obsaženy všechny licencované zdroje, které Univerzita Karlova zpřístupňuje, portál dále obsahuje i vybrané volně dostupné elektronické zdroje a nadstavbové nástroje pro práci s těmito zdroji. Zdroje jsou v portálu řazeny dle tří

kritérií:

- podle abecedního řazení - všechny obsažené zdroje řazeny abecedně
- podle fakulty - všechny zdroje přístupné v rámci fakult či kateder
- podle oborů - všechny zdroje přístupné pro určitý obor vyučovaný na UK

Záznamy elektronických zdrojů nesou tyto informace:

- stručná charakteristika zdroje
- informace o přímém přístupu ke zdroji (*odkud lze přistupovat přímo*)
- informace o vzdáleném přístupu ke zdroji (*kdo má přístup a skrze jakou technologii*)
- informace, kdo je producentem zdroje
- informace o časové dostupnosti (*do kdy je zdroj přístupný*)
- kategorie zdroje:
- licencovaný zdroj
- zkušební trial verze
- volně dostupný zdroj
- metazdroj
- informace o dostupnosti (*který subjekt zdroj zpřístupňuje, zpravidla uvedeno „z Univerzity Karlovy“*)
- informace, kterému oboru je zdroj především určen
- podrobná charakteristika zdroje
- dále jsou v některých záznamech připojeny případné individuální poznámky a kontaktní osoba pro konkrétní zdroj

Vedle záznamů konkrétních zdrojů lze na portálu najít několik užitečných odkazů na příbuzné univerzitní služby, které se zabývají zpřístupňováním EIZ, jako například Portál elektronických časopisů, Portál elektronických knih anebo Metalib.

Přímý a vzdálený přístup ke zdrojům

Pro přístup k elektronickým zdrojům skrze portál slouží dva druhy přístupů. Z prostor Univerzity, potažmo u některých zdrojů z prostor určité fakulty, nebo

oborové knihovny, lze ke zdrojům přistupovat přímo tzv. direct acces, kdy stačí bez vyplňování jakýchkoliv uživatelských údajů použít hypertextový odkaz, který vede přímo na konkrétní zdroj. Technicky je přímý přístup realizován jako předem jasně definovaná množina institucionálních počítačů, z kterých lze uskutečnit přístup přímo, bez jakýchkoliv omezení nebo zadávání uživatelských identifikačních údajů (Fabián, Budínský; 2009).

V případě, že chtějí uživatelé přistupovat k elektronickým zdrojům z prostor mimo Univerzitu, či příslušné fakulty, například z kolejí, mohou využít přístupu vzdáleného. Vzdálený přístup ke zdrojům zajišťují v současnosti technologie Shibboleth a EZ Proxy, přičemž oba tyto typy vzdáleného přístupu fungují na stejném principu. Uživatel se musí nejdříve přihlásit pomocí svého univerzitního ID a hesla, teprve po úspěšném přihlášení má přístup k elektronickému zdroji. K využívání vzdáleného přístupu k elektronickým zdrojům je proto potřeba, aby měli uživatelé vytvořený účet v Centrální autentizační službě Univerzity Karlovy (<http://cas.cuni.cz>). Podobně jako u přímého přístupu existuje u některých zdrojů omezení pouze na prostory určité fakulty, anebo katedry, funguje u některých zdrojů omezení ve vzdáleném přístupu pouze na studenty, či vyučující určité fakulty nebo katedry.

Funkcionality portálu

Portál umožňuje ve zdrojích vyhledávat, buďto použitím jednoduchého vyhledávání, které vyhledává hledaný výraz v popisu zdroje, anebo přes rozšířené vyhledávání, umožňující kombinaci složitějších rešeršních dotazů. Vyhledávání probíhá v rámci jedné z typologických skupin („e-zdroje“, „e-časopisy“, „e-knihy“, „články“, „repozitář“), ze kterých uživatel vybírá před vložením rešeršního dotazu.

Pokud uživatel nevyhledává konkrétní zdroj, ale místo toho chce procházet dostupné zdroje (browsing), může si zdroje vyfiltrovat dle kritérií uvedených výše v kapitole Struktura portálu.

K objevování nových informací ke studiu a vědeckému výzkumu slouží uživatelům portálu integrovaný „plugin“, nástroj od společnosti Ex Libris s názvem „Hot Articles“, který v graficky jednoduchém okně zobrazuje seznam nejčtenějších odborných článků za poslední měsíc. Data vycházejí ze statistik linkovacího serveru SFX od stejné společnosti, o kterém se práce blíže zmiňuje na str. 23. Podle

společnosti Ex Libris nástroj Hot Articles pomáhá uživatelům najít články, které ostatní uživatelé shledávají zajímavými (Ex Libris Group, 2013).

Další možností, jak vyhledávat v dostupných zdrojích na PEZ, je využití integrovaného vyhledávače Metalib (o Metalib více na str. 24), který je ve formě vyhledávacího políčka do portálu začleněn.

Komunikace portálu s uživateli

Za zmínku stojí příkladná komunikace ze strany provozovatelů portálu s uživateli. Ta probíhá hned na několika komunikačních kanálech, vždy pod hlavičkou značky nazvané EIZ UK. EIZ UK má v současnosti svou stránku na sociální síti Facebook, blog v blogovací službě Blogspot, profil v mikroblogovací službě Twitter, kanál na serveru Youtube a profil ve službě pro sdílení dokumentů Scribd.

Role jednotlivých komunikačních kanálů pro EIZ UK se mírně liší. Zatímco stránka na Facebooku a profil na Twitteru slouží spíše pro sdílení krátkých informací, zpravidla tipů na různé zajímavé elektronické zdroje nebo sdělení o dočasných výpadech, na blogu uživatelé najdou navíc i praktické návody, jak s elektronickými zdroji pracovat a podrobnější informace o problematice EIZ. Na serveru pro sdílení videa Youtube najdou uživatelé několik instruktážních videí, na kterých je názornou a přívětivou formou prezentováno, jak s jednotlivými zdroji pracovat a jak používat některé nadstavbové nástroje pro práci s těmito zdroji. Ve službě Scribd měl profil EIZ UK v době psaní této práce pouze jeden vložený dokument, a to instruktážní komiks o přístupu k elektronickým zdrojům. Kromě jmenovaných služeb mohou uživatelé v neposlední řadě odebírat novinky do svého e-mailu, nebo využít technologie RSS, kterou portál rovněž podporuje.

Zpětná vazba ze strany uživatelů je podpořena umístěním komentářového pluginu založeného na Facebook API pod každým záznamem elektronického zdroje, pomocí kterého mohou uživatelé, používající tuto sociální síť, zanechat své případné dotazy a připomínky. Je otázkou, zdali je vhodné v důsledku zvolené technologie upírat možnost vkládat komentáře uživatelům, kteří Facebook nepoužívají, a zda by tedy nebylo vhodnější zajistit tuto funkci jinak.

Závěrem

Portál elektronických zdrojů je užitečným a praktickým nástrojem pro práci s

elektronickými zdroji. Knihovníky bývá zpravidla doporučován jako první místo, kde začít při hledání zdrojů. Uživatelům slouží především jako pomocník pro snadnou orientaci v nepřehledném množství elektronických zdrojů, které Univerzita svým studentům a vědeckým pracovníkům nabízí. Provozovatelům portálu se daří relativně přehlednou formou ukazovat, jaké zdroje jsou k dispozici. Přidanou hodnotou je velmi dobrá komunikace s uživateli a tvorba návodů a instruktážních videí, což nenásilnou formou pomáhá k lepší úrovni informační gramotnosti uživatelů.

Prostorem pro zlepšení by mohla být grafická úprava portálu, která z hlediska webdesignu bohužel příliš neodpovídá úrovni současného moderního webu. Provozovatelé PEZ by rovněž mohli zvážit vývoj mobilní aplikace zaměřené na prezentaci elektronických zdrojů.

4.2. Centrální katalog Univerzity Karlovy

Centrální katalog Univerzity Karlovy, oficiálně pak Centrální knihovně-informační systém (CKIS) na adrese <http://ckis.cuni.cz>, je centrálním katalogem knihoven fakult a dalších součástí Univerzity Karlovy v Praze. Uživatelé v katalogu najdou záznamy o dokumentech (knihách, časopisech, kvalifikačních pracích a dalších druzích dokumentů), které se nacházejí ve fondech jednotlivých knihoven (Univerzita Karlova, 2013c).

Centrální katalog je provozován na technologii automatizovaného knihovního systému Aleph 500 od společnosti Ex Libris. Z hlediska této práce je důležité, že kromě tradiční tištěné formy dokumentů umožňuje tento systém i excerpci elektronických zdrojů. Uživatel tak při hledání zdrojů pro svou práci či vědecký výzkum nachází i elektronické zdroje zpřístupňované Univerzitou.

Uživatel má možnost omezit vyhledávání na tyto elektronické zdroje při výběru dílčí databáze pro vyhledávání pomocí nabídky „Báze pro vyhledávání“ v základním vyhledávání. Pro vyhledávání v elektronických zdrojích lze navolit buďto dílčí bázi „elektronických časopisů“, „elektronických knih“, anebo bázi „elektronické dokumenty, video a další spec. dokumenty“. Elektronické dokumenty jsou v názvovém záhlaví označeny poznámkou „elektronický zdroj“ v hranatých závorkách.

Propojení mezi katalogem a cílovým elektronickým zdrojem je zajištěno dvěma metodami. První metodou je jednoduchý hypertextový odkaz, který odkáže na zdroj z univerzitních IP adres přímo, nebo po přihlášení univerzitním ID a heslem v případě vzdáleného přístupu z prostor mimo UK. Druhou metodu zajišťuje technologie SFX od společnosti Ex Libris (viz dále). Odkaz na cílový dokument nebo funkci SFX naleznou uživatelé v seznamu výsledků ve sloupci externí vazba, anebo po otevření úplného katalogového záznamu v řádku „El. umístění“.

Centrální katalog nevyužívá technologii Ex Libris SFX nutně jen pro práci s elektronickými zdroji. Uživatelé najdou ikonu služby SFX v nabídkové liště Možnosti nad zobrazením úplného katalogizačního záznamu každého dokumentu. Při použití této ikony se služba SFX pokusí nalézt dostupnost žádaného dokumentu v elektronické formě, dále poskytne informaci o dostupnosti tištěné formy a poskytne možnost vytvořit bibliografickou citaci v citačním manažeru Citace PRO.

4.3. Ex Libris SFX

SFX je software izraelské společnosti Ex Libris, patřící do skupiny tzv. OpenURL link serverů (nebo také link resolver). Účelem SFX je pohodlné propojení na plný text elektronického zdroje. Ex Libris SFX, spuštěný v roce 2001, byl první službou svého druhu a v současnosti je také světově nejvíce používaným OpenURL link serverem s více než 2400 instalacemi ve více než 50 zemích (Ex Libris Group, 2013).

Myšlenka SFX vychází ze skutečnosti, že uživatel má obvykle přístup jen do omezeného okruhu zdrojů (např. databáze, pro které má škola zaplacenou licenci). SFX funguje jako prostředník, který nabídne uživateli ty zdroje, ke kterým má přístup, což je zajištěno pomocí technologie OpenURL. OpenURL je speciální druh URL, které obsahuje metadata (Janíček, 2013).

V praxi služba SFX zjednodušeně funguje takto:

1. Uživatel vyhledá kýžený zdroj (například elektronickou knihu v Centrálním katalogu).
2. Použije tlačítko SFX v nabídce.
3. Link sever SFX přečte metadata, které jsou uloženy v OpenURL odkazu.
4. Link server SFX porovná metadata o dostupnosti elektronického zdroje se

znalostní bázi, která nese informaci o tom, jaké zdroje (např. databáze) má v současnosti Univerzita Karlova přístupné.

5. Link server SFX vrátí uživateli informaci s odkazem na plný text zdroje, pokud je takový zdroj pro Univerzitu zpřístupňován, případně nabídne možnosti jak uživatelem požadovanou elektronickou knihu získat jinak.

Vedle hlavního účelu, tedy propojení na plný text elektronického zdroje, nabízí SFX uživatelům ještě další možnosti, jak se zdrojem pracovat. Které možnosti to jsou, vždy závisí na nastavení služby pro konkrétní instituci a na typu elektronického zdroje. Instance SFX pro Univerzitu Karlovu nabídne uživateli v základní nabídce kromě přístupu k plnému textu ještě informaci o případné dostupnosti tištěné formy dokumentu, možnost vytvořit citaci pomocí citačního manažeru Citace PRO a dalších citační manažerů, možnost odeslat dotaz správci SFX pomocí formuláře zpětné vazby. Pokud se jedná o elektronický časopis, umožňuje SFX vyhledat podrobnější informaci o periodiku v databázi EZB nebo Ulrichswebu, nebo informaci o copyrightu přes službu Sherpa/RoMEO.

Při otevření nabídky „další možnosti“ v zápatí rozhraní SFX se objeví celá řada dalších možností, jak pracovat se zdrojem, například vyhledat informace ke zdroji na některém z webových vyhledávačů, dohledat e-mailovou adresu autora elektronického zdroje aj.

4.4. Metalib - Paralelní vyhledávač informačních zdrojů UK

Paralelní vyhledávač informačních zdrojů UK je integrovaný meta-vyhledávač provozovaný na bázi software Metalib od společnosti Ex Libris, který umožňuje uživatelům z Univerzity Karlovy najednou vyhledávat v nejdůležitějších informačních zdrojích, na které mají na základě licencí nárok.

Do Paralelního vyhledávače jsou zapojeny plnotextové databáze, digitální sbírky, katalogy univerzitních a vědeckých knihoven, bibliografické databáze a internetové vyhledávače. V době psaní této práce uváděl provozovatel vyhledávače na UK Ústav výpočetní techniky 185 jedinečných zdrojů, které byly připojeny. S Paralelním vyhledávačem můžou uživatelé pracovat bez přihlášení, v tomto případě pak vyhledávač hledá pouze ve volně dostupných zdrojích. Po přihlášení pomocí

univerzitních identifikačních údajů má uživatel při vyhledávání přístup ke zdrojům, které jsou dostupné pro fakultu a obor, kterých je členem. Přihlášený uživatel má rovněž i přístup k některým funkcionalitám služby, které nejsou nepřihlášeným uživatelům dostupné (Ústav výpočetní techniky, 2013d).

Distributor produktů společnosti Ex Libris pro Českou republiku Multidata Praha s.r.o. uvádí několik klíčových vlastností software Metalib, citujme alespoň některé z nich:

- Funkce snadného vyhledávání pomocí předdefinovaných vyhledávacích skupin, které umožňují začátečnickům vyhledávat zdroje podobným způsobem, jako u webových vyhledávačů.
- Jednotné zobrazení výsledků, hodnocení podle relevance, slučování duplicitních záznamů.
- Několik možností ukládání výsledků vyhledávání.
- Personalizované podpůrné nástroje pro uchování vlastních seznamů zdrojů a výsledků vyhledávání, avíza a historie vyhledávání.
- Otevřená architektura a podpora standardů, jako jsou MARC, Unicode, OpenURL, Z39.50 a HTTP/XML.

(Multidata Praha, 2013)

Metalib umožňuje v uživatelském webovém rozhraní, jak jednoduché vyhledávání, tak vyhledávání pokročilé pro sestavování složitějších rešeršních dotazů. Výsledky vyhledávání jsou v seznamu řazeny podle míry relevance. Se seznamem výsledků lze dále pracovat použitím faset, jimiž lze filtrovat výsledky tématicky, nebo podle roku vydání. Propojení na plné texty u elektronických zdrojů zajišťuje výše zmíněná technologie Ex Libris SFX. Uživatel má možnost libovolné záznamy přidat do schránky pomocí volby „Přidat do košíku“, tímto způsobem může pohodlně vybírat zdroje, které se chystá pro svou práci využít dále. Pokud je uživatel přihlášený pomocí svých identifikačních údajů, může si obsah schránky snadno zachovat i pro příští práci s vyhledávačem. Přihlášený uživatel má možnost sledovat historii svých vyhledávání a vyhledávání ukládat pro své příští rešerše.

4.5. Čtečky elektronických knih a tablety

Moderním a pohodlným způsobem, jak lze konzumovat obsah elektronických zdrojů, je využití některé z hardwarových čteček elektronických knih, anebo tabletu.

První hardware čtečky elektronických knih se na trhu začaly objevovat už na konci 90. let 20. století, nicméně přelom v jejich vývoji a prodejnosti nastal někdy kolem roku 2010, v souvislosti s uvedením na trh komerčně velmi úspěšné třetí generace čteček Amazon Kindle (Pokorný, 2012). Předpokladem k masivnímu rozšíření elektronických čteček byl v roce 2004 vynález elektronického inkoustu japonskou společností SONY, jenž značně zvyšuje čtenářův komfort při čtení textu z displeje. Čtenář si díky elektronickému inkoustu neunavuje oči čtením na podsvíceném displeji a text zobrazovaný touto technologií se svým vzhledově velmi těsně přibližuje textu vytištěnému na papír. Ačkoliv společnost SONY jako první přišla s elektronickým inkoustem, byla to společnost Amazon, která kromě kvalitní a cenově dostupné čtečky vytvořila i velmi dobře použitelnou platformu pro nákup elektronických knih (Pokorný, 2012).

Tablet je druhem malého přenosného počítače s dotykovou obrazovkou, kterou je zařízení ovládáno namísto použití klávesnice (Macmillan Publishers Limited, 2013). První koncepty tohoto zařízení se začaly objevovat v druhé polovině 20. století (např. Dynabook), největší zásluhy na vývoji tabletů se však připisují společnostem Microsoft, která na počátku 21. století definovala tzv. tablet PC, tedy něco jako vývojový předstupeň současných tabletů, a společnosti Apple, která v roce 2010 představila svůj iPad, první skutečně masově používaný tablet (Markoff, 1999; Gruman, 2011).

Čtečky a tablety z hlediska použitelnosti

Tablety, ve srovnání se čtečkami elektronických knih, nabízí barevný a většinou i větší displej. Zatímco nepodsvícený kontrastní černobílý displej elektronických čteček nabízí vysoký komfort pro čtení spíše elektronických knih, tablety lze velmi dobře využít pro konzumaci zdrojů kombinujících text s obrazovým materiálem (např. elektronické časopisy), nebo zdroje multimediální, kombinující text kupříkladu s videem nebo zvukovými stopami.

Elektronické knihy a tablety v knihovnách

Zpřístupňování elektronických zdrojů a zapůjčování čteček, nebo tabletů k jejich konzumaci je jednou z velkých výzev současného knihovnictví (Blažejová, 2012). Knihovny jsou v problematice elektronických knih postaveny před několik otázek. Jak může knihovna konkurovat trhu s elektronickými knihami? Jak technicky zajistit půjčování elektronických knih? Jak ošetřit licence a ochranu proti kopírování elektronických knih? Má vůbec knihovna nabízet elektronické knihy? Nemůže jí to uškodit? O praktických zkušenostech s půjčováním čteček a tabletů v KJP FF UK se práce dále zmiňuje na str. 31.

4.6. Uživatelské nástroje pro práci s EIZ – shrnutí

Jak ukázala kapitola Uživatelské nástroje pro práci s EIZ, uživatelé mají k dispozici množství užitečných nástrojů, které značně usnadňují a zefektivňují práci s elektronickými zdroji. Jako možný problém se ale jeví jistá nesourodost těchto nástrojů, které mají často navíc i nepříliš přívětivé uživatelské rozhraní (příkladem za všechny je Centrální katalog UK). Uživatelům je sice předloženo množství nástrojů, jenomže už není kladen příliš velký důraz na vysvětlení toho, k čemu tyto nástroje slouží, a proč je výhodné je používat. V konečném důsledku pak hrozí, že se uživatel v široké nabídce nástrojů neorientuje a rezignuje zcela na jejich využívání.

Zde se otvírá prostor pro knihovny, aby uživatele přivedly nejen k samotným EIZ, ale naučily je i efektivnímu využívání nástrojů pro práci s nimi. Vedle knihoven by mohl k výraznému usnadnění orientace v nástrojích napomoci i Ústav výpočetní techniky UK, a to například vývojem zastřešujícího portálu nástrojů pro práci s EIZ, kde by bylo uživatelům názornou formou vysvětlováno, co mají pro svou práci k dispozici, a jak to použít.

5 Zkušenosti se zpřístupňováním EIZ v Knihovně Jana Palacha FF UK

5.1. Spolupráce na projektech ePrezenčka a retrodigitalizace VŠKP

KJP FF UK se ve spolupráci s dalšími knihovnami na fakultě i jiných fakultách Univerzity Karlovy zúčastní projektu ePrezenčka, tj. digitalizace a následného zpřístupňování digitalizovaných, nejžádanějších a špatně dostupných titulů, půjčovaných v knihovnách Univerzity Karlovy.

Dalším projektem na kterém se KJP FF UK účastní, ve spolupráci se Střediskem vědeckých informací FF UK, je retrodigitalizace vysokoškolských kvalifikačních prací a jejich následné zpřístupňování v repozitáři závěrečných prací a ve službě Digitool.

5.2. Propagace EIZ

Je v zájmu každé knihovny, aby její uživatelé věděli o nabídce zpřístupňovaných elektronických zdrojů. V současné době by možná bylo na místě očekávat jistou míru nabádání k využívání EIZ ze strany pedagogů působících na Filozofické fakultě, nicméně realita bývá často odlišná, jak potvrzuje například spoluzakladatel a ředitel společnosti Albertina Icome Praha Vladimír Karen (2007). Kvalitní propagace elektronických zdrojů v knihovně je tedy nezbytná k tomu, aby se tyto zdroje dostaly uživatelům do podvědomí a aby v uživatelích byla podporována potřeba tyto zdroje používat.

5.2.1. Propagace v prostředí knihovny

V prostředí knihovny jsou EIZ fyzicky propagovány několika různými způsoby. Po celé knihovně lze najít rozmístěné propagační plakáty, které buďto dlouhodobě propagují EIZ, anebo dočasně upozorňují na zpřístupnění konkrétního zdroje, či možnost využít zkušební přístup ke zdroji.

Na dvou stojanech, umístěných v PC studovně knihovny a před týmovou studovnou, je uživatelům k dispozici množství propagačních materiálů, které knihovna zpravidla získává od producentů EIZ při nákupu předplatného.

K propagaci EIZ jsou rovněž hojně využívány informační LCD panely, umístěné na každém patře knihovny a v předsálí. I na těchto panelech jsou vysílány propagační bannery, nebo informace o nových zdrojích, či zkušebních přístupech.

Propagace EIZ – příklad z praxe

Zajímavým a originálním prvkem propagace s jemným náznakem guerilla marketingu je umístění knihovníky ručně vyrobeného modelu fiktivního tištěného šestisvazkového slovníku Oxford English Dictionary. Model propaguje právě tento elektronický zdroj pomocí krátké informace o povaze slovníku a zároveň radí uživateli, jak se ke zdroji dostat, jak přímým, tak vzdáleným přístupem (viz v obrazové příloze). Model je současně vybaven odkazem ve formě QR kódu, který mohou využít uživatelé s tzv. chytrým telefonem a mobilním připojením k internetu k okamžitému přístupu ke zdroji. Tento model je vtipně umístěn mezi fyzickým fondem knihovny, konkrétně přímo na regálu vedle tradičních tištěných slovníků. Uživatel si tak velmi nenásilnou formou může uvědomit, že při své práci či výzkumu není omezen pouze nabídkou tradičních tištěných dokumentů.

5.2.2. Propagace v prostředí Internetu

Knihovna propaguje EIZ i virtuálně v prostředí Internetu dvěma způsoby. Prostor k umístění propagačních bannerů využívá knihovna jak na svých webových stránkách, tak i na svém Facebookovém profilu. Výhoda sociální sítě Facebook spočívá oproti klasické webové stránce především v efektivnější zpětné vazbě a ve snadném sdílení informací z různých zdrojů jak na webu, tak na jiných Facebookových profilech. Díky tomu tak knihovna čas od času sdílí svým příznivcům informace o elektronických zdrojích například z profilu EIZ UK (viz dříve).

5.2.3. Jak propagovat EIZ lépe?

Vladimír Karen, informační specialista a současný ředitel společnosti Albertina Icome Praha, se ve svém článku *Využití e-zdrojů – cesty schůdné a cesty trnité* (2007) zabývá způsobem, jakým současné české knihovny propagují EIZ.

Autor podotýká, že ačkoliv se knihovny povětšinou snaží své elektronické zdroje propagovat ve vysoké míře, často jsou bezradné v tom, co a jak by měly propagovat. Snahy o propagaci často nevychází z nějaké pevně stanovené dlouhodobé koncepce nebo strategie, místo toho bývá propagace založena na okamžitých, nepříliš dostatečně promyšlených, impulsech.

Autor knihovnám radí využít tradičních nástrojů a metod marketingu, například často využívanou metodu SWOT analýzy. Pomocí této metody si knihovna může uvědomit silné a slabé stránky knihovny, její příležitosti a hrozby, což může usnadnit tvorbu dlouhodobé strategie propagace EIZ. Zjednodušeně lze říct, že je třeba zavést do knihoven „marketingové myšlení“ tak, aby se stalo součástí každodenní praxe.

Olga Biernátová (2011), někdejší knihovnice v Knihovně Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně doporučuje knihovnám, aby se snažily co nejvíce využívat moderních komunikačních nástrojů, kromě dnes populárních sociálních sítí, i například geolokační služby typu Forsquare, nebo platformu pro sdílení mobilní fotografie Instagram.

Jak Biernátová, tak Karen zdůrazňují význam využití všech dostupných komunikačních kanálů a správného pochopení jejich podstaty. Kromě tradičních nástrojů marketingu by mohly knihovny podle autora vyzkoušet tzv. guerillový marketing, tedy způsob jak maximalizovat dopad s minimem prostředků, k čemuž má knihovna jakožto instituce jisté předpoklady.

5.3. Pořádání výukových seminářů

KJP FF UK propaguje EIZ a zároveň se snaží podporovat informační gramotnost svých uživatelů skrze pořádání výukových seminářů, zaměřených na úvod do problematiky EIZ, nebo na práci s konkrétními zdroji.

Výukové semináře knihovna pořádá vždy minimálně alespoň jednou v

kalendářním měsíci, často je však seminářů do měsíce i několik. Propagace těchto seminářů je zajištěna pomocí webových stránek knihovny, pomocí webových stránek Knihovny FF a pomocí Facebookového profilu, kde jsou k tomuto účelu zakládány tzv. události, ke kterým se můžou uživatelé snadno přidávat. Registrace na seminář je realizována přes jednoduché přihlášení pomocí e-mailu, nicméně pokud uživatel dorazí na seminář v den jeho konání a není naplněna jeho kapacita, může se zúčastnit i bez registrace. Průměrná doba trvání těchto seminářů se pohybuje kolem 90 minut. Semináře jsou vedeny v týmové studovně knihovny, která je k tomuto účelu vybavena uživatelskými notebooky s připojením k Internetu. Odhlučněné prostředí týmové studovny a její prostorové řešení nabízí ideální podmínky k pořádání výukových akcí.

Semináře odborně vede buďto knihovník se specializací na EIZ z řad zaměstnanců KJP FF UK, anebo jsou semináře vedeny odborníky z jiných pracovišť fakulty, univerzity, či odborníky z prostředí mimo Univerzitu Karlovu, například zástupci distributorů EIZ nebo zástupci jejich producentů.

Uživatelé se na semináři seznámí se základní problematikou EIZ, dozví se o možnostech, které má díky knihovně v souvislosti s EIZ k dispozici a naučí se sám s EIZ pracovat. Na specializovaných seminářích se pak učí práci s konkrétními elektronickými zdroji. K výuce práce s EIZ jsou často kromě notebooku využívány i čtečky elektronických knih nebo tabletů, jež má KJP FF UK k dispozici.

5.4. Půjčování čteček elektronických knih a tabletů

Od roku 2011 nabízí KJP FF UK svým uživatelům možnost zapůjčení čteček elektronických knih a tabletů. Knihovna nakoupila 6 elektronických čteček a 3 tablety. Tato zařízení jsou uživatelům půjčována absenčně, s výjimkou jedné čtečky, která je určena k prezenčnímu studiu. Absenční výpůjčka je ošetřena smlouvou o výpůjčce, registrovaní uživatelé knihovny si tak mohou tato zařízení zapůjčit na 14 dní bez nutnosti platit zálohu. Čtečky a tablety mají svůj záznam v Centrálním katalogu UK a lze si je díky tomu snadno rezervovat.

Zařízení byla pro knihovnu vybírána s důrazem na podporu co největší škály různých formátů elektronických zdrojů. Další nutností byla podpora ochrany proti kopírování typu Adobe DRM, což byl zásadní požadavek, neboť ochranu Adobe DRM

využívají jako způsob technického zajištění modelu off-line výpůjček obě největší databáze elektronických knih, zpřístupňované na Filozofické fakultě, tedy Ebrary a EBSCO E-book Collection . Dalšími požadavky na zařízení byla možnost připojení k bezdrátové síti a v neposlední řadě i dostupnost zařízení na trhu a relativní obliba u uživatelů (Blažejová, 2012).

5.5. Poradenství v problematice EIZ

Knihovna poskytuje svým uživatelům poradenství v problematice EIZ. Uživatelé jsou při svých dotazech týkajících se EIZ odkazováni za specializovaným knihovníkem na problematiku elektronických zdrojů, kterého lze zastihnout při výkonu pravidelné služby v PC studovně knihovny. V Knihovně Jana Palacha je v současnosti (červenec 2013) jedna takto specializovaná knihovnice – DiS. Radka Syrová, Bbus., vedle ní však v problematice EIZ dokáží dobře poradit i stipendisté vykonávající službu v PC studovně v rámci tzv. účelového stipendia. Pověšinou se jedná o studenty Informačních studií a knihovnictví.

Nejčastěji směřují otázky uživatelů na způsob práce s určitým zdrojem, vyhledávání nebo stahování elektronických zdrojů z odborných databází a na dostupnost konkrétních zdrojů. Některé aspekty reálného fungování poradenství v problematice EIZ jsou zkoumány dále, v praktické části této práce.

6 Uživatelé a elektronické informační zdroje

6.1. Informační chování uživatelů elektronických informačních zdrojů

Existuje množství literatury, která se zabývá problematikou informačního chování uživatelů EIZ a velká část těchto zdrojů se shoduje v tom, že EIZ nejsou uživateli využívány tolik, jak by si knihovny představovaly.

Vladimír Karen (2007) uvádí, že jsou dvě hlavní příčiny této situace – nízká pocítovaná potřeba uživatelů EIZ používat a nízká úroveň znalosti anglického jazyka, ve kterém je velká část EIZ v současnosti publikována. Často je poukazováno na neuspokojivou situaci v českém vysokém školství, kdy se učitelé, zejména té starší generace, spoléhají spíše na vlastnoručně sepsaná skripta a syllaby, než na vedení svých studentů k samostatnému používání dostupných informačních zdrojů.

Vedle těchto dvou zmiňovaných příčin existuje celá řada dílčích důvodů, proč nejsou EIZ využívány uživateli více. Autoři Radovan Kačín a Václav Šubrta (2004) zmiňují zakořeněný zvyk řady uživatelů, kteří se spoléhají na informace, nacházející se v tradičních dokumentech, anebo v prostředí veřejně dostupného webu. Připomeňme však odborníkům známý fakt, že obsah tzv. hlubokého (deep) webu disponuje až 2000x větším množstvím uložených informací, než web povrchový (surface), tedy běžně dostupný skrze veřejné internetové vyhledávače typu Google a více než polovina obsahu hlubokého webu je součástí oborových databází (Bergman, 2001). To je obrovské množství hodnotných relevantních informací, které zůstávají řadou uživatelů nevyužity. Autoři Kačín a Šubrta toto přičítají faktu, že veřejně dostupné vyhledávače povrchového webu nabízejí často nesrovnatelně přívětivější uživatelské prostředí, práce s nimi je pohodlná, rychlá a vyhledávače dokáží nabídnout relativně relevantní výsledek na prvním místě v seznamu výsledků. Vedle toho práce s EIZ vyžaduje od uživatele jistou míru poučení a schopnosti pracovat v mnoha případech složitějším uživatelském prostředí.

Autoři Kačín, Šubrta i Karen se shodují na tom, že uživatelé v hojně míře

nemají příliš vyhraněnou svou informační potřebu, často tedy bezradně bloudí webem i nabídkou EIZ a nedokážou najít relevantní podklady pro svůj výzkum.

Z výše zmíněné literatury vyplývá, že aby se mohla situace obrátit k lepšímu, je třeba důsledné spolupráce mezi managementem nadřízeného subjektu, v tomto případě tedy Filozofické fakulty UK, pedagogy, na působící na fakultě a knihovnou. Olga Biernátová (2011) uvádí v této souvislosti příklad z praxe v Knihovně Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně. Spolupráce mezi knihovnou a pedagogy se realizuje skrze osobní schůzky, které s pedagogy vedou tzv. terénní knihovníci, kteří pedagogy informují o činnostech, na kterých knihovna pracuje, zodpovídá jejich dotazy a snaží se je aktivně zapojovat do spolupráce.

Díky důsledné spolupráci lze docílit lepší informační gramotnosti uživatelů a v konečném důsledku tak zvýšit míru využívání EIZ. Základním prostředkem ke zlepšení informační gramotnosti by měla být snaha vytvořit v uživatelích povědomí o EIZ a pozitivně je motivovat k jejich využívání.

Některými vybranými aspekty informačního chování a informační gramotnosti se zabývala praktická část této práce v uživatelském průzkumu.

6.2. Uživatelský průzkum – dotazníkové šetření

6.2.1. Úvod do uživatelského průzkumu

Cílem uživatelského průzkumu, tedy praktické části této práce, bylo získat informace reflektující reálnou situaci ohledně zpřístupňování EIZ v KJP FF UK. Uživatelský průzkum se dotýkal 3 zastřešujících témat:

- **Obecné zkušenosti uživatelů KJP FF UK s používáním EIZ**
- **Informační chování a gramotnost uživatelů KJP FF UK**
- **Kvalita služeb spojených s EIZ poskytovaných knihovnou**

Dotazníkové šetření bylo sestavováno ve spolupráci s DiS. Radkou Syrovou Bbus, zaměstnankyní Knihovny FF UK a KJP FF UK, jež má správu EIZ a služby s EIZ spojené ve své kompetenci. Dotazníkové šetření probíhalo v období 3. července 2013 až 21. července 2013. Dotazníkového šetření se zúčastnilo celkem 67

respondentů.

6.2.2. Charakteristika cílové skupiny

Cílovou skupinou uživatelského průzkumu byli zvoleni všichni uživatelé Knihovny Jana Palacha, bez ohledu na jejich vztah k Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Průzkum se tak neomezoval pouze na studenty, čímž by došlo k nepatřičnému vyloučení např. vyučujících a nebo registrovaných externích uživatelů z řad veřejnosti. Nicméně dle očekávání, největší zastoupení mezi respondenty průzkumu měli studenti prezenční formy studia studující některý z oborů, jejichž výuku Filozofická fakulta realizuje, a to protože právě studenti prezenčního studia mají nejvyšší zastoupení mezi uživateli Knihovny Jana Palacha FF UK.

6.2.3. Metoda uživatelského průzkumu

Zvolenou metodou provedení uživatelského výzkumu byla dotazníková forma. Dotazník byl mezi respondenty šířen prostřednictvím Internetu v elektronické podobě, k čemuž byla využita technologie společnosti Google. Zvolená technologie je bezplatná a umožňuje vytvořit dotazník s větvenou strukturou dotazů, což bylo pro účely průzkumu příhodné. Mezi hlavní výhody elektronického dotazníku šířeného prostřednictvím Internetu patří absence finančních nákladů na tisk, velmi snadná distribuce pomocí hypertextového odkazu, možnost pro respondenty vyplnit dotazník ve chvíli, kdy to uznají za vhodné.

6.2.4. Distribuce a propagace průzkumu

Dotazník byl distribuován mezi respondenty přes hypertextový odkaz umístěný na webových stránkách KJP FF UK (<http://kjp.ff.cuni.cz>), na webových stránkách Knihovny FF UK (<http://knihovna.ff.cuni.cz/>) a na Facebookovém profilu KJP FF UK (<http://facebook.com/kjppffuk>), ve všech případech byli návštěvníci webu (v případě webových stránek) a odběratelé/fanoušci (v případě Facebooku) vyzýváni ke spolupráci na průzkumu a vyplnění dotazníků, a to několikrát. Odkaz

byl poprvé zveřejněn dne 3. července 2013. Uživatelé Knihovny Jana Palacha byli rovněž ke spolupráci nabádáni i namátkově ze strany knihovníků přímo v knihovně. Uživatelský průzkum byl v prostorách knihovny propagován ještě prostřednictvím informačních LCD panelů a pomocí plakátů rozmístěných po knihovně.

6.2.5. Struktura dotazníku

Dotazník byl složen z pětadvaceti otázek, z nichž bylo dvacet otázek uzavřeného typu, kde respondent volili z nabízených možností, čtyři otázky byly polootevřené, kde měl respondent kromě nabízených možností ještě možnost vepsat odpověď a jedna nepovinná otázka byla otevřená. Dotazník se na několika místech větvil v závislosti na tom, jak respondent odpověděli. Otázky byly v rámci dotazníku členěny do logických celků – „Práce s elektronickými informačními zdroji“, „Služby knihovny spojené se zpřístupňováním EIZ“, „Propagace elektronických informačních zdrojů“, „Segmentace“ a „Podněty uživatelů“. Odhadovaná doba pro vyplnění dotazníku byla stanovena na šest až devět minut.

6.2.6. Hypotézy výzkumu

Pro účel výzkumu byly stanoveny tři hypotézy:

- Nadpoloviční většinu tvoří uživatelé, kteří EIZ nevyužívají vůbec, využívají je velmi zřídka (několikrát do roka) nebo příležitostně (několikrát do měsíce).
- Nadpoloviční většina uživatelů nepocituje nebo spíše nepocituje překážku v tom, že je většina EIZ publikována v cizích jazycích.
- Nadpoloviční většina uživatelů je spokojená anebo spíše spokojená s mírou informování o EIZ ze strany KJP.

6.2.7. Výzkumné otázky

Kromě stanovených hypotéz bylo položeno i několik výzkumných otázek, které konkretizují směřování dotazníku:

- *Co si vlastně uživatelé představují pod pojmem EIZ?*
- *Jsou studenti vedeni ze strany vyučujících k používání EIZ při studiu?*
- *Navštěvují uživatelé knihovny semináře a workshopy o problematice EIZ? A pokud ne, proč?*
- *Je schopen knihovník poradit uživateli na dotaz ohledně EIZ? Chce uživatel pomoci?*

6.3. Vyhodnocení uživatelského průzkumu

Uživatelský průzkum probíhal od 3.7. 2013 do 20.7. 2013 a zúčastnilo se ho 67 respondentů z 29 uvedených studovaných/ vyučovaných oborů, či jejich kombinací. 61 Respondentů, tedy 91 % uvedlo svůj vztah k Filozofické fakultě jako „Student“, z toho 54 % uživatelů uvedlo, že studuje bakalářské studium, 38 % studium magisterské a 8 % uživatelů studium doktorské. 57 Respondentů z řad studentů, čili 93 %, studují v prezenční formě a 4 respondenti, tedy 7 % studují kombinovaně. Z 61 respondentů z řad studentů 26 (43 %) uvedlo, že studuje první ročník, 15 (25 %) respondentů 2. ročník, 12 (20 %) respondentů ročník 3. a 8 (14 %) respondentů studuje 4. ročník a vyšší.

6.3.1. Vyhodnocení hypotéz uživatelského průzkumu

Hypotéza:

- Nadpoloviční většinu tvoří uživatelé, kteří EIZ nevyužívají vůbec, využívají velmi zřídka (několikrát do roka) nebo příležitostně (několikrát do měsíce).

Vyhodnocení hypotézy:

Uživatelský průzkum tuto hypotézu potvrdil. Součet procentuálního zastoupení uživatelů, kteří v dotazníku uvedli, že EIZ nevyužívají vůbec, uživatelů kteří je využívají zřídka a uživatelů kteří je využívají příležitostně činil 54 %, tedy nadpoloviční většinu.

Hypotéza:

- Nadpoloviční většina uživatelů nepocituje nebo spíše nepocituje překážku v tom, že je většina EIZ publikována v cizích jazycích.

Vyhodnocení hypotézy:

Uživatelský průzkum tuto hypotézu jednoznačně potvrdil. Součet procentuálního zastoupení uživatelů, kteří vybrali uvedené možnosti činil 91 %, tedy významnou nadpoloviční většinu.

Hypotéza:

- Nadpoloviční většina uživatelů je spokojená anebo spíše spokojená s mírou informování o EIZ ze strany KJP.

Vyhodnocení hypotézy:

Uživatelský průzkum tuto hypotézu potvrdil. Součet procentuálního zastoupení uživatelů, kteří uvedli uvedené možnosti činil 61 %, tedy nadpoloviční většinu.

6.3.2. Vyhodnocení dotazníku, interpretace výsledků a závěry

Následující text se zabývá interpretací výsledků průzkumu, snaží se vyvodit závěry plynoucí z těchto výsledků a případně přináší návrhy k možnému zlepšení situace. V této kapitole nejsou interpretovány všechny výsledky, které průzkum

poskytl, ale zaměřuje se na ty nejpřínosnější v kontextu celé a na ty výsledky, které autor práce vyhodnotil jako nejzajímavější. Kompletní přehled otázek položených v dotazníku a jejich vyhodnocení opatřené grafy obsahuje příloha této práce.

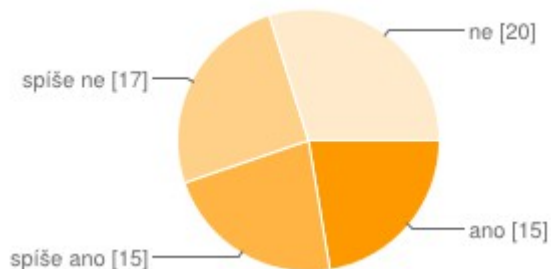
V první řadě uvedme, že ačkoliv dle výzkumu nadpoloviční většina uživatelů EIZ nevyužívá vůbec, využívá je zřídka či příležitostně, tato skupina uživatelů nemá nijak zásadní převahu (54 %) nad těmi uživateli, kteří využívají EIZ často či velmi často. Z toho lze usuzovat, že v ohledu míry využívání EIZ se u studentů vysokých škol v posledních letech situace zlepšuje, vzpomeneme-li situaci, jak ji popisovali Kačín a Šubrta v roce 2004 a Vladimír Karen v roce 2007.

Toto zjištění můžeme tedy interpretovat jako zjištění pozitivní. Nicméně stále je tu velký prostor k dalšímu zlepšování informační gramotnosti uživatelů knihovny, který by měl vést, jak ostatně potvrzují i odpovědi v otevřené otázce „Podněty uživatelů“, přes důslednou spolupráci s katedrami a tedy hlavně vyučujícími na Filozofické fakultě.

Výsledky ukázaly, že mezi respondenty nejvyužívanějším typem EIZ jsou databáze (41 %) a elektronické časopisy (43 %). Vedle toho zůstaly **elektronické knihy poměrně viditelně pozadu**, když je respondenti vybrali jako nejpoužívanější jen v 16 % případů. Proč jsou elektronické knihy oproti databázím a časopisům ve využívání o tolik pozadu, může mít různé příčiny. Psychologickým aspektem je obecná nedůvěra některých uživatelů k elektronickým knihám, vycházející z přesvědčení, že elektronická kniha není natolik důvěryhodná, jako kniha tradiční. Nízká míra využívání také může plynout z jisté neochoty uživatelů využívat pro svou práci elektronické knihy, svým rozsahem značně obsáhlejší než články z časopisů a oborových databází. Článek uživateli nezabere tolik času, jako prostudovat se knihou. Jiným důvodem často bývá nechut' uživatelů číst dlouhé texty elektronických knih na podsvícených monitorech počítačů. Z toho plyne **nutnost propagovat čtečku elektronických knih**, jakožto prostředek ke komfortní konzumaci těchto delších odborných textů.

Součet respondentů, kteří na otázky „Jste ze strany vyučujících na FF nabádání k využívání EIZ? Jste-li vyučujícím na FF, nabádáte studenty k využívání EIZ?“ odpověděli „ne“ a „spíše ne“ činil nadpolovičních 55 %, což **dokládá**

nepříznivou situaci, jak jí popisoval Vladimír Karen (2007), o neochotě stále ještě relativně velkého množství pedagogů, kteří **nevedou své studenty k samostatnému studiu odborných textů a využívání EIZ**, tedy zdrojů relevantních, aktuálních a hodnotných vědeckých informací.

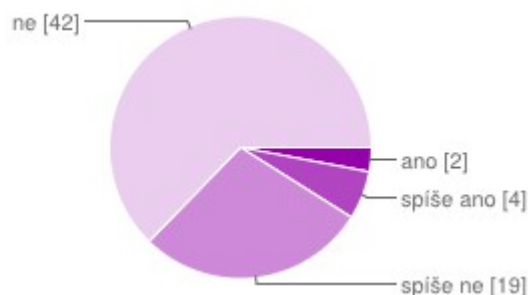
(Graf: Vyhodnocení otázky „Jste ze strany vyučujících na FF nabádání k využívání EIZ? Jste-li vyučujícím na FF, nabádáte studenty k využívání EIZ?“)

Odpovědi na otázku, která se zabývala tím, kde uživatelé začínají svůj výzkum při shromažďování podkladů pro svou práci či výzkum, potvrdily slova autorů Kačina a Šubrty (2004) o **nepříliš rozvinuté informační gramotnosti** uživatelů, když se ukázalo, že 42 % uživatelů používá vyhledávače povrchového webu a 34 % začne svůj průzkum v katalogu knihovny. Zatímco použití vyhledávače povrchového webu může svědčit o jisté míře pohodlnosti uživatelů, použití knihovního katalogu může naznačovat orientaci uživatelů spíše na tradiční typy dokumentů, nicméně to není tak jednoznačné, připustíme-li fakt, že knihovní katalogy dnes běžně i zahrnují EIZ.

Pouhých 6 % začne svůj průzkum použitím některého z integrovaných vyhledávačů anebo discovery systémů, což svědčí o **nízkém povědomí** o těchto službách, které nabízejí uživateli velmi pohodlný a efektivní způsob vyhledávání relevantních zdrojů.

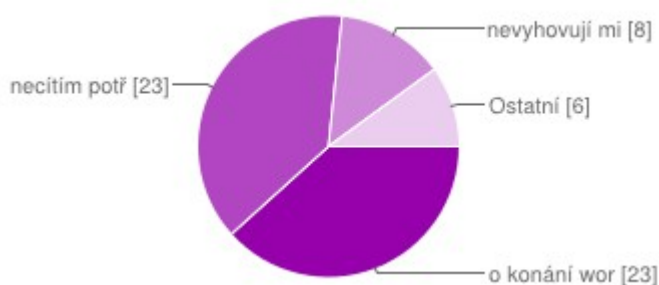
Jiným pozitivním zjištěním uživatelského průzkumu je fakt, že **uživatelům knihovny nedělá potíž skutečnost, že většina EIZ je dnes publikována v cizích jazycích**. Toto je v kontrastu situace, jak jí popisoval Vladimír Karen před šesti lety. Pozitivní výsledek této otázky je možná důsledkem cílové skupiny, která se zúčastnila průzkumu - současní studenti, hlavně té nejmladší studující generace, dnes již skutečně nemají s cizími jazyky na úrovni odborných textů potíže. Zatímco

Vladimír Karen ve zmíněném textu popisuje situaci v knihovnách obecně, tedy nejen nutně v univerzitním prostředí. Z tohoto vyplývá fakt, že se v současnosti knihovny, alespoň v univerzitním prostředí, nemusí omezovat ve výběru EIZ z důvodu potenciální jazykové bariéry.

(Graf: Vyhodnocení otázky „Pocitujete jako překážku fakt, že většina EIZ vychází v cizích jazycích?“)

Negativním zjištěním je v průzkumu **velmi nízké zastoupení uživatelů, kteří se zúčastnili knihovnou pořádaného výukového semináře (10 %)**. Průzkum ukázal, že 38 % uživatelů nepocituje potřebu takový seminář navštívit a co je zásadnější, že 38 % uživatelů uvedlo, že o konání takovýchto seminářů nemá tušení, neboť to nezaznamenali. Zatímco nízkou pocitovanou potřebu může knihovna ovlivňovat jen velmi těžko a s nejistými výsledky, nízká informovanost o konání seminářů poukazuje na to, že knihovna **nedostatečně své semináře propaguje, nebo to nedělá dobře**. Bylo by tedy na místě zamyslet se nad tím, jak jsou semináře propagovány a zda k jejich propagaci není možná využít například jinou formu propagace, nebo jiných komunikačních kanálů. Jeden z respondentů využil otevřené otázky v závěru dotazníku, aby si postěžoval na, dle jeho názoru, příliš krátkou dobu vymezenou pro tyto semináře. Je možná na místě, aby se knihovníci zamysleli nad tím, zdali skutečně hodina a půl, vymezená zpravidla pro semináře, dokáže pokrýt množství informací, které chtějí posluchačům o EIZ předat. Aby semináře neprobíhaly příliš v kvapném tempu, kvůli kterému mají uživatelé potíže informace vstřebat.

(Graf: Vyhodnocení otázky „Vyberte, proč jste se doposud žádného workshopu/semináře nezúčastnil/a:“)

Mírně překvapující může být fakt, že **pouze 10 % uživatelů někdy využilo možnosti poradit se o problematice EIZ s knihovníky KJP FF UK**. Průzkum sice ukazuje, že významná většina (77 %) uživatelů neměla takovou potřebu, nicméně polootevřený druh této otázky, kdy měli uživatelé možnost vepsat doplňující odpověď, naznačil, že uživatelé knihovny možná nepříliš tuší, že KJP FF UK poradenství v problematice EIZ vůbec poskytuje, jinými slovy někteří uživatelé netuší, že se mohou knihovníků ptát i na otázky spojené s EIZ. I toto lze napravit vhodnou komunikací s uživateli a jistou mírou propagace těch obecně zatím méně známých schopností a znalostí, kterými knihovníci disponují.

7 Závěr

Univerzita Karlova zpřístupňuje ve svých knihovnách uživatelům obrovské množství hodnotných informací ukrytých v elektronických informačních zdrojích. Jedná se o informace, které jsou skryté v prostředí hlubokého webu a ke kterým by uživatelé běžně bez využití knihoven měli velmi komplikovaný přístup. Na zpřístupňování těchto zdrojů vynakládá Filozofická fakulta každoročně vysoké finanční obnosy ze svého rozpočtu. Nemalé prostředky jsou dále vynakládány na technické zajištění těchto zdrojů a na zajišťování provozu těch nástrojů, které mají uživatelé k práci s elektronickými zdroji k dispozici.

Akvizice a zpracování elektronických informačních zdrojů na Filozofické fakultě funguje velmi dobře. Elektronické zdroje jsou vybírány jak systematicky, tak i na konkrétní přání kateder a ústavů. Poněkud zarážející se zdá absence jakýchkoliv závazných metodických pokynů, které by alespoň do určité míry stanovovaly, jak v akvizici a zpracování přesně postupovat.

Uživatelům je k dispozici široký výběr dobře fungujících nástrojů pro práci s elektronickými zdroji, jako možný problém se může jevit jejich jistá nepřehlednost a nedostatečná prezentace. Jako určitý příslib do budoucna se jeví nástup discovery systémů, které značně usnadňují práci s elektronickými zdroji a dokáží zastat práci různých nástrojů zároveň a z jednoho místa.

Ačkoliv praktická část této práce ukázala, že situace ve využívání elektronických zdrojů není tak negativní, jak se zdálo před několika lety, pořád je velký prostor ke zlepšení povědomí o elektronických zdrojích a o tom, co tyto zdroje můžou uživatelům nabídnout. Cesta by měla vést přes důslednou spolupráci mezi managementem fakulty, katedrami, pedagogy a knihovnou. Uživatelé, v tomto případě tedy hlavně studenti, by měli být ze strany pedagogů vedeni k využívání elektronických informačních zdrojů a k samostatné práci s nimi. K tomuto je potřeba, aby knihovny svým uživatelům zajistily nezbytné služby spojené se zpřístupňováním elektronických zdrojů a aby tyto zdroje v míře co nejhojnější propagovaly. Knihovny se mohou, společně s pedagogy podílet na zlepšování úrovně informační gramotnosti uživatelů, kteří, jak ukázala práce, často důvěřují spíše vyhledávačům povrchového webu a tradičním, tištěným dokumentům, než

informacím uloženým v elektronické podobě, vyhledaným pomocí moderních integrovaných vyhledávačů a discovery systémů.

Knihovny by kromě kvalitních služeb spojených se zpřístupňováním elektronických zdrojů měly rovněž umět správně tyto služby propagovat, a to nejlépe cestou promyšlené dlouhodobé strategie s využitím všech nástrojů, které jim nabízí marketing. Nejde však pouze o propagování EIZ a služeb s nimi spojených, ale i o dobrou sebe prezentaci samotných knihovníků, kteří by na uživatele měli působit dojem, že se dobře orientují nejen ve službách navázaných na fyzický fond, ale i v práci s obsahem, které knihovny nabízejí v elektronické formě.

Knihovna Jana Palacha FF UK je moderní knihovnou, která se snaží přistupovat ke zpřístupňování elektronických informačních zdrojů zodpovědně a s využitím všech v současnosti dostupných možností. Ke zlepšení situace lze doporučit vývoj dlouhodobé propagační strategie, důraznější snahu o spolupráci s jednotlivými katedrami a ústavy na Filozofické fakultě, větší míru zapojení do informačního vzdělávání uživatelů a v neposlední řadě rada zdánlivě banální – uživatelům více naslouchat.

Seznam použitých zdrojů

- ALEXANDER STREET PRESS. Music Online - Help. *Music Online* [online]. c 2013 [cit. 2013-04-29]. Dostupné z: <http://muco.alexanderstreet.com/help>.
- BERGMAN, Michael K. The deep web: Surfacing hidden value. *Journal of electronic publishing*, 2001, 7.1: 07-01. Dostupné z: <http://grids.ucs.indiana.edu/courses/xinformatics/searchindik/deepwebwhitpaper.pdf>.
- BIERNÁTOVÁ, Olga. Marketing Knihovny UTB ve Zlíně. *Inflow: information journal* [online]. 2011, roč. 4, č. 2 [cit. 2013-07-19]. Dostupné z: <http://www.inflow.cz/marketing-knihovny-utb-ve-zline>. ISSN 1802-9736.
- BLAŽEJOVÁ, Michaela. E-knihy v knihovnách. *Inflow: information journal* [online]. 2012, roč. 2012, č. 1 [cit. 2013-04-25]. Dostupné z: <http://www.inflow.cz/eknihy-v-knihovnach>.
- CEJPEK, Jiří. *Informace, komunikace a myšlení: úvod do informační vědy*. dotisk 2. vyd. Praha: Karolinum, 2008, 233 s. ISBN 80-246-1037-X.
- CELBOVÁ, Ludmila. 2003a. Elektronický zdroj. In KTD : Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)[online databáze]. Praha : Národní knihovna České republiky, 2003- [cit. 2013-07-11]. Dostupný z : <http://sigma.nkp.cz/cze/ktd>.
- CELBOVÁ, Ludmila. 2003b. Elektronický časopis. In KTD : Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)[online databáze]. Praha : Národní knihovna České republiky, 2003- [cit. 2013-07-11]. Dostupný z <http://sigma.nkp.cz/cze/ktd>.
- CELBOVÁ, Ludmila. 2003c. Elektronický zdroj. In KTD : Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)[online databáze]. Praha : Národní knihovna České republiky, 2003- [cit. 2013-07-15]. Dostupný z: <http://sigma.nkp.cz/cze/ktd>.
- EBSCO PUBLISHING. EBSCO help: Humanities Source. *EBSCOhost* [online]. c 2013 [cit. 2013-04-24]. Dostupné z: http://support.ebsco.com/help/index.php?help_topic_id=DB.
- EX LIBRIS GROUP. Hot Articles. *Ex Libris* [online]. c2013 [cit. 2013-07-08].

Dostupné z: <http://www.exlibrisgroup.com/category/bXHotArticles>.

- EX LIBRIS GROUP . SFX - the OpenURL link resolver and much more. *Ex Libris Group* [online]. 2013 [cit. 2013-07-13]. Dostupné z: <http://www.exlibrisgroup.com/category/SFXOverview>.
- FABIÁN, Ondřej a Lukáš BUDÍNSKÝ. SFX a vzdálený přístup do elektronických informačních zdrojů. *Ikaros Elektronický Časopis o Informační Společnosti / Ústav Informačních Studií a Knihovnictví Praha* [online]. 2009, roč.12, č.5/2 [cit. 2013-01-20]. Dostupné z: <http://www.ikaros.cz/node/5635>.
- FRANTOVÁ, Šárka. Centrum studijních a informačních služeb Filozofické fakulty UK v Praze. *Bulletin Skip: Svaz knihovníků a informačních pracovníků ČR* [online]. Praha: SKIP, 2010, č. 2 [cit. 2013-04-08]. ISSN 1210-0927. Dostupné z: http://skip.nkp.cz/Bulletin/Bull10_210.htm.
- GARFIELD, Eugen. 2001: An Information Society?. *Journal of Information Science*. 1979, vol. 1, s. 209-215.
- HOSPODÁŘSKÉ NOVINY. Prodej elektronických knih v Česku vzrostl čtyřnásobně. Hodně se ale stahuje načerno. *Ihned.cz* [online]. 2013 [cit. 2013-06-25]. Dostupné z: <http://byznys.ihned.cz/c1-59868290-prodej-elektronicky-knih-v-cesku-vzrostl-ctyrynasobne-hodne-se-ale-stahuje-nacerno>.
- HUDCOVÁ, Zuzana. Josef Schwarz: Nová knihovna pojme jen třetinu svazků. *FFakt* [online]. 2007 [cit. 2013-03-18]. Dostupné z: <http://ffakt.ukmedia.cz/josef-schwarz-nova-knihovna-pojme-jen-tretinu-svazku>.
- KAČÍN, Radovan; ŠUBRTA, Václav. 2003. Dobré zdroje a špatní uživatelé? Možnosti marketingu informačních zdrojů. In *INFORUM 2003 : 9. konference o profesionálních informačních zdrojích, 27.-29.5. 2003 : sborník z konference informačních profesionálů* [online]. Praha : Albertina icome Praha; Vysoká škola ekonomická v Praze, 2003 [cit. 2013-07-21]. Dostupný z : http://www.inforum.cz/pdf/2004/Kacin_Radovan.pdf. ISSN 1801-2213.
- KAREN, Vladimír. Využití e-zdrojů - cesty schůdné a cesty trnité. In: *Automatizace knihovnických procesů 2007: 11. ročník* [online]. 2007 [cit. 2013-07-20]. Dostupné z: <http://www.akvs.cz/akp-2007/07-karen.pdf>.

- KUČEROVÁ, Helena. Bibliografická databáze. In KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV) [online databáze]. Praha: Národní knihovna České republiky, 2003- [cit. 2013-07-13]. Dostupný z : <http://sigma.nkp.cz/cze/ktd>.
- MACMILLAN PUBLISHERS LIMITED. Tablet: definition. *Macmillan Dictionary: online* [online]. Oxford: Macmillan Publishers Limited, c2013 [cit. 2013-07-19]. Dostupné z: http://www.macmillandictionary.com/dictionary/british/tablet#tablet_12 .
- MARKOFF, John. Microsoft brings in top talent to pursue old goal: the tablet [online]. The New York Times, 30. srpna 1999, [cit. 2011-07-27]. Dostupné z: <http://www.nytimes.com/1999/08/30/business/microsoft-brings-in-top-talent-to-pursue-old-goal-the-tablet.html>.
- MAŘÍK, Vladimír a kol. *Umělá inteligence*. 2. Vyd. 1. Praha: Academia, 1997. 373 s. ISBN 80-200-0504-8.
- MULTIDATA PRAHA. Klíčové vlastnosti - Metalib. *Multidata* [online]. c2013 [cit. 2013-07-13]. Dostupné z: <http://www.multidata.cz/produkty/metalib/klicove-vlastnosti>.
- PAPÍK, Richard. *Strategie vyhledávání informací a elektronické informační zdroje*. 1. vyd. Praha: Velryba, 2011, 192 s. Podnikání a management. ISBN 978-80-85860-22-1.
- POKORNÝ, Jaroslav. *Základy implementace souborů a databází*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1997. 196 s. ISBN 80-7184-472-1.
- POKORNÝ, Lukáš. Pohled na historii e-readerů s důrazem na jejich funkce. *Inflow* [online]. 2012, 3. [cit. 2013-07-14]. Dostupné z: <http://www.inflow.cz/pohled-na-historii-ereaderu-s-durazem-na-jejich-funkce-0>.
- PROQUEST. *Ulrich's Web* [online]. c 2013 [cit. 2013-04-29]. Dostupné komerčně z: <http://ulrichsweb.serialssolutions.com/>.
- SADEH, Tamar; ELLINGSEN, Mark. Electronic resource management systems: the need and the realization. *New Library World*, 2005, 106.5/6: 208-218. Dostupné z: <http://www.exlibrisgroup.com/files/Publications/ERMSystems.pdf>.

- STÖCKLOVÁ, Anna. *Dekompozice knihovnického systému*. Praha, 2008. Dostupné studentům ÚISK z: http://texty.jinonice.cuni.cz/studijni-texty/stocklova-anna/stocklova_03.pdf.
- UNIVERZITA KARLOVA. 2012a. Změna Statutu Knihovny FF UK. *Knihovna FF UK* [online]. 2012 [cit. 2013-04-08]. Dostupné z: <http://knihovna.ff.cuni.cz/?q=node/265>.
- UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE. 2012b. *Výroční zpráva: za období od 1. ledna 2011 do 31. prosince 2011*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2012. ISBN 978-80-7308-420-2. Dostupné z: http://ff.cuni.cz/FF-7307-version1-vyrocka_ffuk_2011_web_def.pdf.
- UNIVERZITA KARLOVA. 2013a. Projekt ePrezenčka - informace pro čtenáře. *Aleph UK* [online]. 2013 [cit. 2013-07-01]. Dostupné z: <http://alephuk.cuni.cz/CKIS-28.html>.
- UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE. 2013b. *Výroční zpráva: za období od 1. ledna 2012 do 31. prosince 2012*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2013. ISBN 978-80-7308-459-2.
- UNIVERZITA KARLOVA. 2013c. Centrální knihovně-informační systém UK. *Aleph UK* [online]. 2013 [cit. 2013-07-11]. Dostupné z: <http://alephuk.cuni.cz/CKIS-4.html>.
- UNIVERZITA KARLOVA. 2013d. Náповěda - Paralelní vyhledávač informačních zdrojů UK. *Metalib* [online]. c2013c [cit. 2013-07-13]. Dostupné z: <http://metalib.cuni.cz/napoveda>.
- VYMĚTAL, Jan. *Informační zdroje v odborné literatuře*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, 433 s. ISBN 978-80-7357-520-5. Příloha k bakalářské práci

Příloha k bakalářské práci

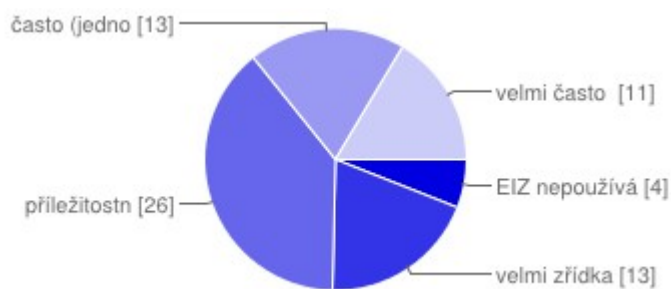
Vyhodnocení dotazníkového šetření – znění otázek, tabulky s výsledky a grafy

Práce s EIZ

Cílem otázek, položených v této části dotazníku bylo odhalit zkušenosti uživatelů s EIZ. Otázky směřovaly vedle obecných zkušeností i k problematice informačního chování a informační gramotnosti.

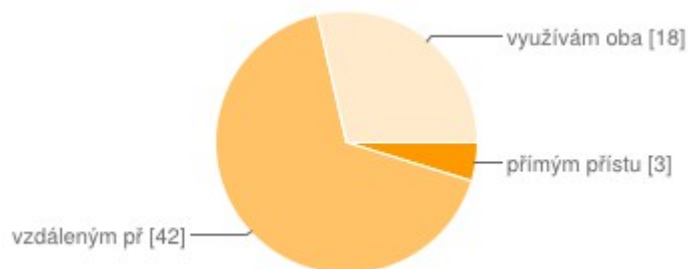
Jak často používáte elektronické informační zdroje (dále jen EIZ)?

EIZ nepoužívám vůbec	4	6 %
velmi zřídka (několikrát do roka)	13	19 %
příležitostně (několikrát měsíčně)	26	39 %
často (jednou týdně)	13	19 %
velmi často (vícekrát týdně, denně)	11	16 %

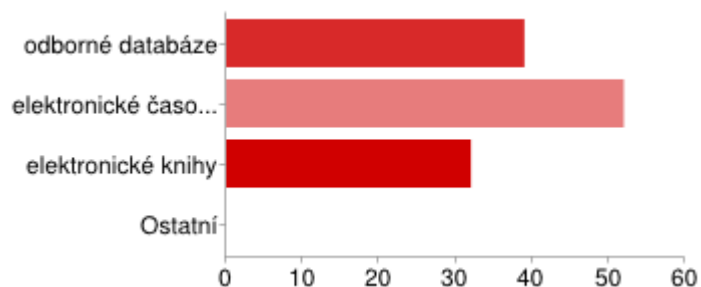
Jakým způsobem k EIZ přistupujete?

přímým přístupem (z Knihovny Jana Palacha nebo jiných prostor FF)	3	5 %
vzdáleným přístupem (např. z domova, z koleje, kaváren)	42	67 %
využívám oba přístupy	18	29 %

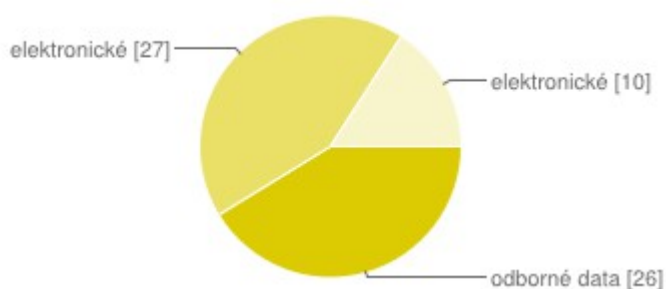
Pod pojmem EIZ si představujete především:

odborné databáze	39	32 %
elektronické časopisy	52	42 %
elektronické knihy	32	26 %
Ostatní	0	0 %

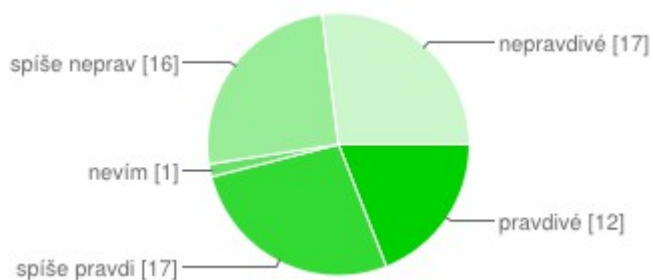
Nejčastěji využíváte tento typ EIZ:

odborné databáze	26	41 %
elektronické časopisy	27	43 %
elektronické knihy	10	16 %

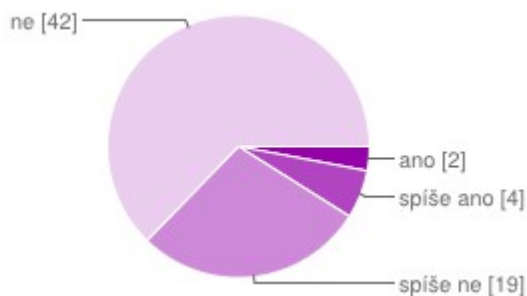
EIZ jsem začal/a ve větší míře využívat teprve v době psaní závěrečné kvalifikační práce (bakalářská práce, magisterská práce...). Toto tvrzení je:

pravdivé	12	19 %
spíše pravdivé	17	27 %
nevím	1	2 %
spíše nepravdivé	16	25 %
nepravdivé	17	27 %

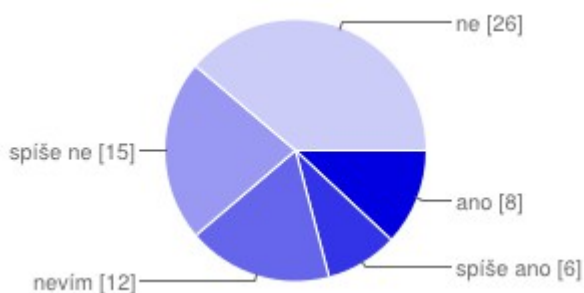
Pocit'ujete jako překážku fakt, že většina EIZ vychází v cizích jazycích?

ano	2	3 %
spíše ano	4	6 %
spíše ne	19	28 %
ne	42	63 %

Myslíte si, že byste EIZ využíval/a ve vyšší míře, pokud by většina zdrojů vycházela v českém jazyce?

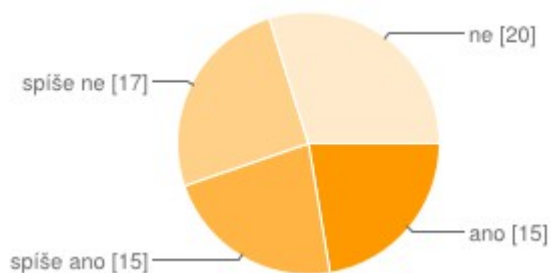
ano	8	12 %
spíše ano	6	9 %
nevím	12	18 %
spíše ne	15	22 %
ne	26	39 %

Jste ze strany vyučujících na FF nabádání k využívání EIZ? Jste-li vyučujícím na FF, nabádáte studenty k využívání EIZ?

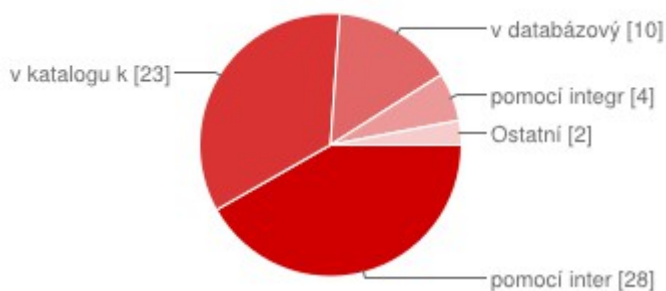
ano	15	22 %
spíše ano	15	22 %
spíše ne	17	25 %
ne	20	30 %

Při shromažďování zdrojů a informací pro zpracování zadaných úkolů (seminární práce, referát, závěrečná kvalifikační práce), či vlastního výzkumu hledáte nejprve:

pomocí internetového vyhledávače (Google, Seznam, Bing...)	28	42 %
v katalogu knihovny	23	34 %
v databázových systémech (např. EBSCOhost, ProQuest Central...)	10	15 %
pomocí integrovaných vyhledávačů a discovery systémů (např. Metalib, Primo, Google Scholar...)	4	6 %
Ostatní	2	3 %

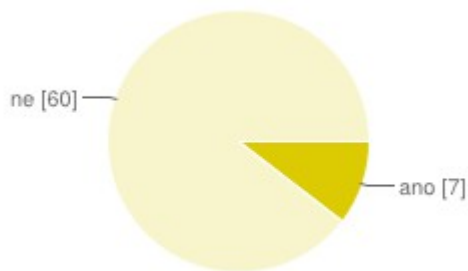

Služby knihovny spojené se zpřístupňováním EIZ

Otázky položené v tomto logickém celku měly poskytnout informace o pocíťované kvalitě služeb, která knihovna ve spojitosti s EIZ uživatelům poskytuje. Konkrétně byly položeny otázky směřující k pořádaným výukovým seminářům, půjčování čteček elektronických knih a tabletů a poskytovanému poradenství v problematice EIZ ze strany knihovníku KJP FF UK.

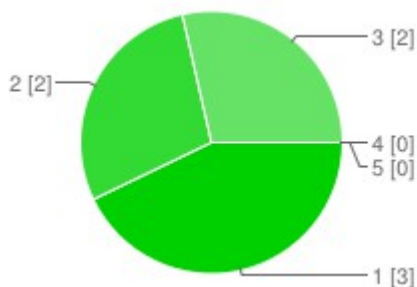
Navštívil/a jste někdy workshop/seminář zaměřený na problematiku EIZ pořádaný v Knihovně Jana Palacha?

ano 7 10 %
ne 60 90 %

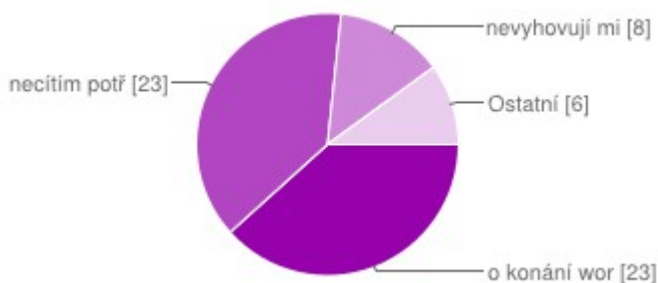
Ohodnot'te celkový dojem z navštívěného workshopu/semináře známkou jako ve škole:

1	3	43 %
2	2	29 %
3	2	29 %
4	0	0 %
5	0	0 %

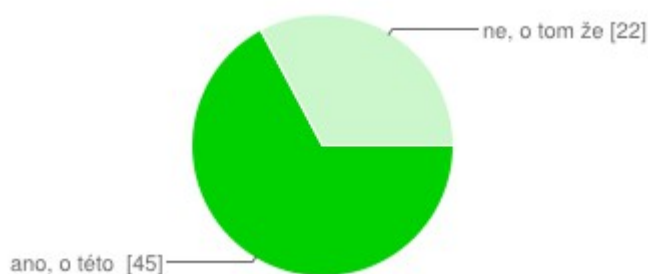
Vyberte, proč jste se doposud žádného workshopu/semináře nezúčastnil/a:

o konání workshopů/seminářů nevím, nezaznamenal/a jsem to	23	38 %
necítím potřebu navštívit seminář/workshop zaměřený na práci s EIZ	23	38 %
nevyhovují mi časy, v kterých jsou tyto akce pořádány	8	13 %
Ostatní	6	10 %

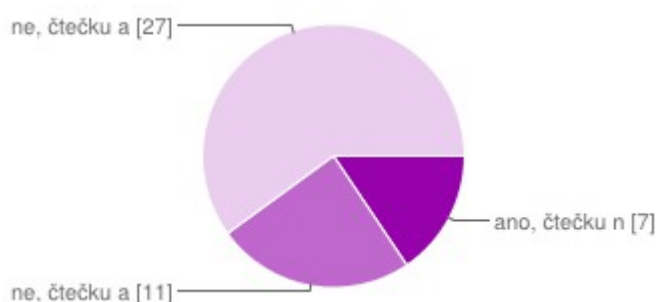
Víte o možnosti zapůjčení čteček elektronických knih a tabletů v Knihovně Jana Palacha?

ano, o této možnosti vím	45	67 %
ne, o tom že KJP zapůjčuje čtečky a tablety nic nevím	22	33 %

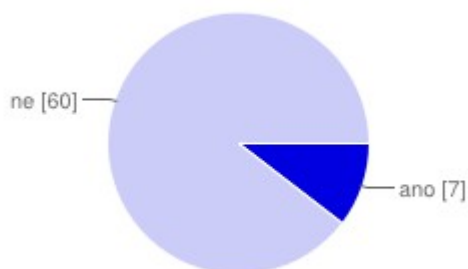
Využil/a jste možnosti půjčit si v Knihovně Jana Palacha čtečku elektronických knih, popřípadě tablet?

ano, čtečku nebo tablet jsem si v KJP již zapůjčil/a	7	16 %
ne, čtečku ani tablet jsem si v KJP zatím nepůjčil/a, ale uvažuji o tom	11	24 %
ne, čtečku ani tablet jsem si v KJP nepůjčil/a a ani o tom neuvažuji	27	60 %

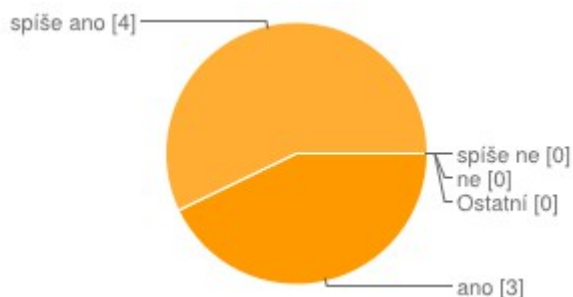
Využil/a jste někdy možnosti poradit se o problematice EIZ s knihovníky v Knihovny Jana Palacha?

ano	7	10 %
ne	60	90 %

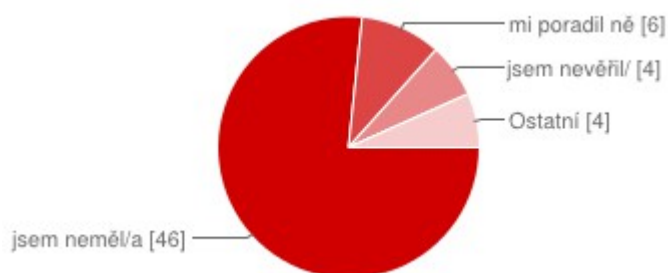
Byli jste spokojeni s tím, jak vám knihovník poradil ohledně vašeho dotazu o EIZ?

ano	3	43 %
spíše ano	4	57 %
spíše ne	0	0 %
ne	0	0 %
Ostatní	0	0 %

S knihovníkem jsem se o EIZ nikdy neporadil/a protože:

jsem neměl/a potřebu	46	77 %
mi poradil někdo jiný (kamarád, vyučující...)	6	10 %
jsem nevěřil/a, že by mi knihovník pomohl	4	7 %
Ostatní	4	7 %

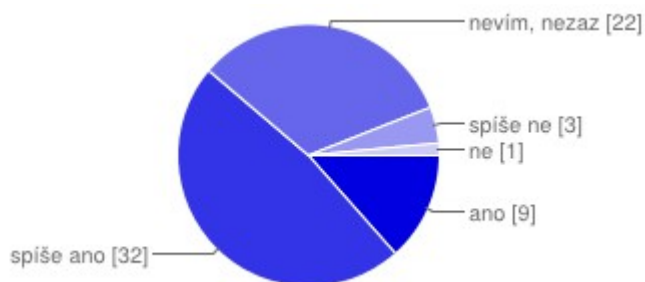

Propagace EIZ

Cílem položených otázek v tomto logickém celku, bylo zjistit jaká je spokojenost uživatelů se způsobem a mírou propagování EIZ.

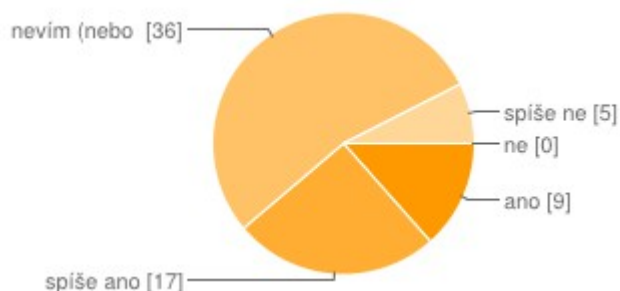
Jste spokojen/a s informováním o EIZ ze strany Knihovny Jana Palacha?

ano	9	13 %
spíše ano	32	48 %
nevím, nezaznamenal/a jsem informace o EIZ ze strany Knihovny	22	33 %
spíše ne	3	4 %
ne	1	1 %

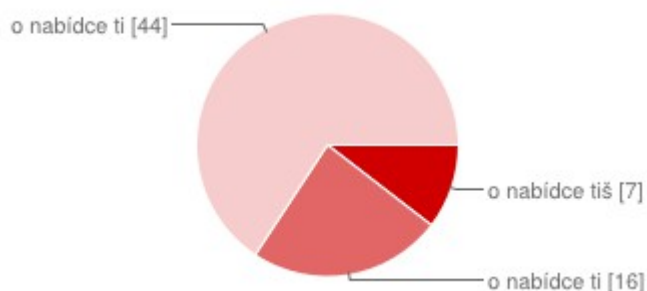
Považujete míru informování o EIZ na facebookové stránce Knihovny Jana Palacha za dostatečnou?

ano	9	13 %
spíše ano	17	25 %
nevím (nebo sociální službu Facebook nepoužívám)	36	54 %
spíše ne	5	7 %
ne	0	0 %

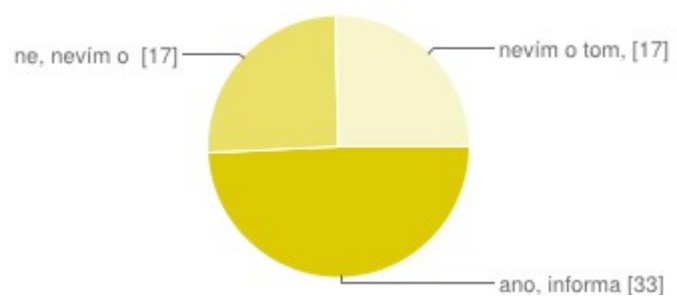
Víte o nabídce tištěných propagačních materiálů o EIZ, umístěných na stojanech v prostorách Knihovny Jana Palacha? Využíváte jich?

o nabídce tištěných propagačních materiálů vím a využívám je	7	10 %
o nabídce tištěných propagačních materiálů vím, ale nevyžívám je	16	24 %
o nabídce tištěných propagačních materiálů nevím	44	66 %

Zaregistroval/a jste informace o EIZ prezentované na LCD panelech umístěných v prostorách Knihovny Jana Palacha?

ano, informací o EIZ prezentovaných na LCD panelech jsem si všiml/a	33	49 %
ne, nevím o tom, že by se na LCD panelech prezentovaly informace o EIZ	17	25 %
nevím o tom, že jsou v KJP informační LCD panely	17	25 %

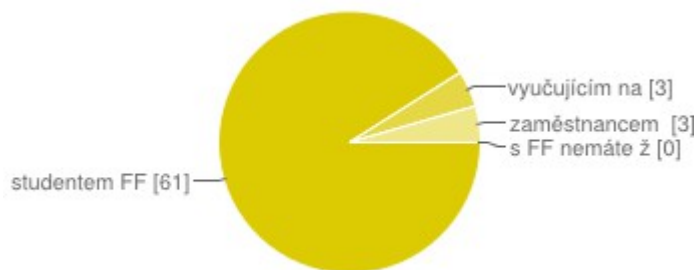

Segmentace

Otázky položené v tomto logickém oddílu měly identifikační charakter. Jejich cílem byla identifikace respondentů, kteří se zúčastnili průzkumu.

Jste:

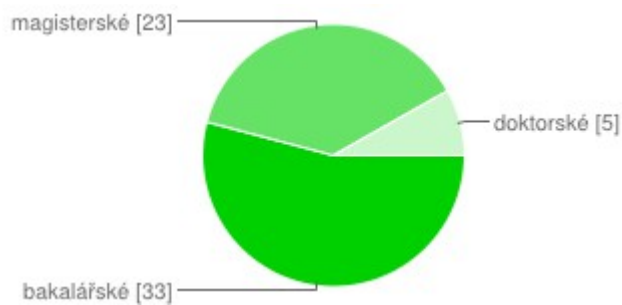
studentem FF	61	91 %
vyučujícím na FF	3	4 %
zaměstnancem FF	3	4 %
s FF nemáte žádný výše uvedený vztah, přesto jste uživatelem Knihovny Jana Palacha	0	0 %

Student

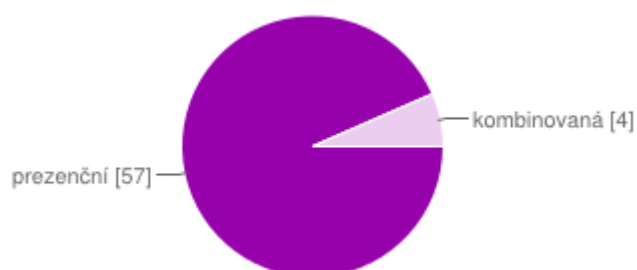
Jaký je typ vašeho studia?

bakalářské	33	54 %
magisterské	23	38 %
doktorské	5	8 %

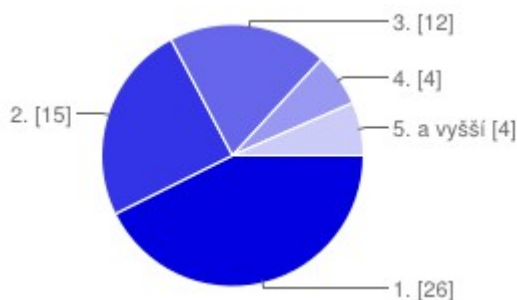
Jaká je forma vašeho studia?

prezenční	57	93 %
kombinovaná	4	7 %

V jakém jste ročníku studia?

1.	26	43 %
2.	15	25 %
3.	12	20 %
4.	4	7 %
5. a vyšší	4	7 %

Jaký je váš studovaný obor na FF (případně kombinace oborů)? (otevřená otázka)

Průzkumu se zúčastnili studenti z 29 různých uváděných studovaných oborů, popřípadě jejich kombinace. Nejvíce zastoupeným oborem v průzkumu byli studenti z řad bohemistiky (8 respondentů), druhým nejvíce zastoupeným oborem byly Informační studia a knihovnictví (7 respondentů) a na třetím místě shodně skončily historické obory a obor anglistika a amerikanistika (6 respondentů). Ti uživatelé, kteří v otázce segmentace uvedli, že jsou vyučujícími na Filozofické fakultě obor neuváděli.

Podněty uživatelů

V posledním oddíle dotazníku se nacházela pouze jedna otázka otevřeného typu. Uživatelé byli vyzváni, aby zde vypsali všechny podněty směřující k problematice EIZ, o kterých by podle nich měli knihovníci KJP FF UK vědět.

Možnost vyjádřit svůj názor v otevřené otázce využilo 12 respondentů z celkových 67. Uvedme alespoň některé z podnětů, které byly v dotazníkovém šetření podány. (Následující podněty jsou publikovány v té podobě, jak byly vloženy bez gramatických či stylistických úprav.)

- „Větší spolupráce s katedrami a ústavy - edukovat se musí také pedagogové a ti potom studenty k vám (snad) nasměrují.“
- „Zúčastnila jsem se semináře pro hledání v EIZ, protože jsem se v nich vůbec nevyznala, ale seminář mi moc nepomohl. Bylo to na mě příliš komplikované a rychlé. Asi by bylo potřeba několikadenní instruktáže, aby se v tom člověk pořádně vyznal. Z tohoto důvodu bohužel EIZ moc nevyužívám, i když by se mi moc hodily. „
- „ [...] Docela by se mi líbila nějaká online prezentace o možnostech práce s některými databázemi. Semináře jsou jen jednou za čas, člověk se na ně musí s předstihem přihlásit a vlastně neví, co ho tam čeká.“